

Hodnocení programu Pokrok ze strany jeho účastníků

Petra Šatánková

Bakalářská práce
2018

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2017/2018

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Petra Šatánková**
Osobní číslo: **H150417**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Andragogika v profilaci na řízení lidských zdrojů v neziskové sféře**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Hodnocení programu Pokrok z pohledu jeho účastníků**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti trhu práce, nezaměstnanosti a vzdělávání nezaměstnaných.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvalitativního výzkumu formou rozhovoru.

Zpracování a vyhodnocování získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BUZAN, Tony. Mentální mapování. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-73672-00-3.
DEVOL, Philip E. Getting Ahead in a Just-Getting'-By-World. Third edition. Highlands, Texas: aha! Process, 2013. ISBN 978-19-34583-69-2.
KROHE A KOL., Petr. Mosty z chudoby ve středoevropském prostředí. Přerov: Centrum pro komunitní práci, 2014. ISBN 978-80-87809-26-6.
MUŽÍK, Jaroslav. Řízení vzdělávacího procesu. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. ISBN 978-80-73575-81-6.
PAYNE, Ruby K., Philip E. DEVOL a Terie Dreussi SMITH. Bridges out of poverty. Revised edition. Moorabbin, Victoria: Hawker Brownlow, 2010. ISBN 978-17-41708-83-7.
PRŮCHA, Jan. Pedagogická evaluace: hodnocení vzdělávacích programů, procesů a výsledků. 1. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1996. ISBN 80-21-01333-8.
ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-73673-13-0.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Jana Martincová
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

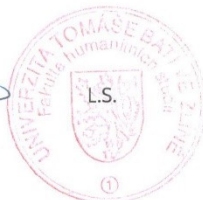
28. listopadu 2017

Termín odevzdání bakalářské práce:

27. dubna 2018

Ve Zlíně dne 28. listopadu 2017

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 4.4.2018

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce je zaměřena na problematiku vzdělávání nezaměstnaných osob, které spadají do rizikových skupin osob na trhu práce. Vzdělávání je poskytováno prostřednictvím specifického vzdělávacího programu Pokrok založeného na individuálním badání jednotlivce nad příčinami své tíživé situace, svojí nezaměstnaností a hledání řešení. První část práce vymezuje obecné pojmy nezaměstnanosti včetně deskripce fungování a aplikování nástrojů řešení problematiky nezaměstnanosti v České republice. Druhá část je věnována cílovým skupinám ohrožených na trhu práce a jejich stručným charakteristikám. Závěrečné kapitoly teoretické části konkrétně popisují vzdělávací program Pokrok, jeho východisko ze strategie Mostů z chudoby a vše doplňují ukázky zahraničních výzkumů. Praktická část této práce je zaměřena na hodnocení průběhu programu Pokrok ze strany jeho zainteresovaných účastníků.

Klíčová slova: nezaměstnanost, trh práce, riziková skupina, vzdělávání dospělých

ABSTRACT

This bachelor thesis is focused on the issue of education of unemployed persons who are among the risk groups of people in the labor market. Education is provided through a specific education program Getting Ahead which is based on an individual's investigation of its difficult life situation, their unemployment followed by the search for solutions. The first part of the thesis defines the general concepts of unemployment, including the description of functioning and application of the tools for addressing unemployment issues in the Czech Republic. The second part describes the target risk groups in the labor market including their brief characteristics. The final chapters of the theoretical part specifically describe Getting Ahead program, its resources in Bridges out of Poverty strategy complemented by examples of foreign research. The practical part of this work focuses on the evaluation of Getting Ahead initiative from participants' point of view.

Keywords: unemployment, labor market, risk group, adult education

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala své vedoucí bakalářské práce Mgr. Janě Martinové za odborné vedení práce a vstřícný přístup. Dále děkuji svému partnerovi a rodičům za podporu při studiu a své mentorce Mgr. Gabriele Fellingierové za cenné rady a její celoživotní optimismus.

Prohlášení

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 NEZAMĚŠTNANOST	13
1.1 NEZAMĚŠTNANÝ	14
1.1.1 Základní druhy nezaměstnanosti.....	15
1.2 NÁSTROJE ŘEŠENÍ PROBLEMATIKY NEZAMĚŠTNANOSTI	17
1.2.1 Státní politika zaměstnanosti.....	17
1.2.2 Aktivní politika nezaměstnanosti.....	18
1.2.3 Dotační programy Evropské Unie.....	19
2 RIZIKOVÉ SKUPINY UCHAZEČŮ O ZAMĚŠTNÁNÍ	22
2.1 OSOBY SE ZDRAVOTNÍM POSTIŽENÍM	22
2.2 ABSOLVENTI, MLADÍ DO 25 LET	24
2.3 OSOBY 50+	26
2.4 UCHAZEČI S NÍZKOU KVALIFIKACÍ	28
3 STRATEGIE MOSTY Z CHUDOBY A VZDĚLÁVACÍ PROGRAM POKROK	31
3.1 MOSTY Z CHUDOBY V ČR.....	34
3.2 VZDĚLÁVACÍ PROGRAM POKROK - ZMĚŇTE PŘEŽÍVÁNÍ V PLNOHODNOTNÝ ŽIVOT	36
3.2.1 Moduly vzdělávacího programu Pokrok.....	37
3.3 ZAHRANIČNÍ VÝZKUMY A STUDIE VZDĚLÁVACÍHO PROGRAMU POKROK.....	41
3.3.1 Getting Ahead in a Just-Gettin´-By World: Program Evaluation Results	42
3.3.2 Connecting poverty, culture, and cognition: Bridges out of Poverty process.....	44
3.3.3 Poverty and the Controversial Work of Nonprofits by Jindra M. and Jindra I. (2016).....	46
3.3.4 Bridges Out of Poverty as an Anti-Poverty Strategy in Kennett Square by Uhler Kate from SIT Graduate Institute.....	46
II PRAKTICKÁ ČÁST	48
4 VÝZKUMNÁ ČÁST	49
4.1 VYMEZENÍ VÝZKUMNÉHO PROBLÉMU	49
4.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY A CÍLE	50
4.3 METODY SBĚRU DAT	51
4.4 VÝZKUMNÝ VZOREK	52
4.5 ZPŮSOB ANALÝZY DAT.....	53
4.6 POPIS PROGRAMU	54
4.7 RIZIKA VÝZKUMU.....	55
5 VÝSLEDKY ANALÝZY DAT	57

5.1	KATEGORIE	57
5.1.1	Přijdeme si na to sami	58
5.1.2	Průvodci k osobní změně	60
5.1.3	Správný plán.....	62
5.1.4	Rámec „výuky“	63
5.1.5	Očima všech	64
5.1.6	Co to všem přineslo.....	66
5.2	INTERPRETACE DAT A ZÁVĚREČNÁ DISKUZE.....	68
ZÁVĚR		73
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....		74
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....		77
SEZNAM OBRÁZKŮ		78
SEZNAM TABULEK A GRAFŮ.....		79
SEZNAM PŘÍLOH.....		CHYBA! ZÁLOŽKA NENÍ DEFINOVÁNA.

ÚVOD

Cílem této práce je poukázat na problematiku vzdělávání osob, které lze zařadit do rizikových skupin ve vztahu k trhu práce. Jde o téma, které je v současnosti, i přesto, že vývoj na trhu práce vykazuje pozitivní ukazatele, velmi aktuální. V české společnosti totiž vzhledem k socioekonomickým vlivům začínají stoupat počty osob, které se stávají rizikovými vzhledem ke svému postavení na trhu práce a mohou tak upadat do sociální exkluze, která má mít negativní dopad nejen na daného jednotlivce, ale může se projevit na chodu celé jeho rodiny. Práce se snaží čtenáře seznámit s novým, v českém prostředí velmi specifickým, vzdělávacím programem Pokrok a v této souvislosti tak poukázat na důležitost vzdělávání těchto lidí. Specifické vzdělávání osob z rizikových skupin uchazečů o zaměstnání může přispět k jejich dalšímu rozvoji, motivovat je k sebe aktivizaci vedoucí k následnému návratu na trh práce, a tím i možnosti vést plnohodnotný a kvalitní život.

Práce se zabývá tématem nezaměstnanosti, postupně rozebírá její vývoj, druhy a jednotlivé nástroje řešení této problematiky. V práci jsou charakterizovány jednotlivé rizikové skupiny uchazečů na trhu práce. Bakalářská práce se dále zabývá specifikou metodou vzdělávání určenou pro nezaměstnané a neaktivní osoby. Tato metoda je založená na individuálním přístupu a aktivizaci jedince, který je veden v rámci celého vzdělávacího programu, aby si sám vlastními silami přišel na příčiny svých problémů a našel reálné způsoby jejich řešení. Konkrétně se jedná o strategii „Mosty z chudoby“ a především o specifický vzdělávací program „POKROK – změňte přezívání v plnohodnotný život“ v originále známý pod názvem „Getting Ahead in Just-Gettin'-By World“, který byl do České republiky přenesen a prvotně implementován neziskovou organizací Centrum pro komunitní práci východní Morava.

Jako cíle této práce lze tedy stanovit toto:

- vymezit problematiku nezaměstnanosti, rizikových skupin na trhu práce a popsat specifika vzdělávání nezaměstnaných osob ohrožených sociální exkluzí
- na základě kvalitativního výzkumu vypracovat analýzu hodnotící vzdělávací program POKROK ze strany jeho všech participujících účastníků

Obečným cílem této práce je na základě výsledků provedeného výzkumu konstatovat, že vzdělávací program „POKROK – změňte přežívání v plnohodnotný život“ přispívá k sebe aktivizaci, změně myšlení a hledání východisek z tíživé situace nezaměstnaných, a tím i ke zvýšení jejich uplatnitelnosti na trhu práce.

Téma práce bylo vybráno z důvodu jedinečnosti tohoto vzdělávacího programu v českém prostředí a jeho pozitivních výsledků dosažených v průběhu pilotního ověření ve střeoevropském prostředí a specifického nastavení celé strategie Mostů z chudoby.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 NEZAMĚŠTNANOST

Problematikou nezaměstnanosti se Česká republika intenzivně zabývá již řadu let. Jedná se o stav na trhu práce, kdy si část obyvatel není schopna nebo ochotna najít si placené zaměstnání. Vývojem na trhu práce a podporou osob při hledání zaměstnání se zabývá Ministerstvo práce a sociálních věcí a pracoviště Úřadu práce, které věnují zvýšenou pozornost uchazečům o zaměstnání, kteří jsou zde znevýhodněni zejména z důvodu svého zdravotního stavu, věku, péče o dítě nebo nedostatečnou kvalifikovaností (nízkým stupněm vzdělání).

Ekonomika roste, nezaměstnanost klesá. Tímto jednoduchým výrokem by se dala charakterizovat současná situace na trhu práce. Aktuální pozitivní klesající vývoj nezaměstnanosti dokládají statistická data Úřadu práce ČR. K 31.12.2017 evidoval Úřad práce celkem 280 620 uchazečů o zaměstnání, což představuje velmi nízké procento podílu nezaměstnaných osob - 3,8 %. Jedná se o jeden z nejnižších údajů za posledních 10 let, což dokládá i graf č. 1. Za premianta v počtu nezaměstnaných osob je Česká republika považována i na mezinárodním poli v rámci Evropské unie. Na základě posledních dostupných dat zpracovaných EUROSTATEM dosahovala sezónně očištěná míra nezaměstnanosti v ČR 2,7 % ve srovnání s 7,4 % v EU28. (Statistiky nezaměstnanosti, 2017)

Graf č.1: Vývoj míry nezaměstnanosti a podílu nezaměstnaných osob v letech 2007 - 2017 Zdroj: MPSV, Analýza vývoje zaměstnanosti a nezaměstnanosti v 1. pololetí 2017

Avšak i přes tento poměrně příznivý klesající vývoj nezaměstnanosti a zvyšující se počet volných pracovních míst, má spousta občanů našeho státu i nadále problém se svým uplatněním na trhu práce. Nízká kvalifikace neodpovídající požadavkům trhu práce v kombinaci s nízkým či naopak vyšším věkem uchazeče o zaměstnání způsobuje bariéry eliminující jejich možnosti pracovního uplatnění a zdánlivě jednoduchý výrok o stavu nezaměstnanosti obecně v sobě zahrnuje komplexní složitou problematiku zaměstnanosti jednotlivce. Tato problematika je řešena pomocí různých nástrojů jak strukturálně na úrovni státu, tak regionálně prostřednictvím činností různých organizací zabývajících se vzděláváním nezaměstnaných, rozvojem lidských zdrojů a motivací osob spadajících do rizikových skupin uchazečů o zaměstnání. Více o těchto nástrojích a specifikách rizikových skupin pojednávají další kapitoly této práce.

1.1 Nezaměstnaný

V České republice existují dvě rozdílné metodiky charakteristiky nezaměstnané osoby.

První definice nezaměstnaného, používaná převážně pro potřeby národních statistik, definuje nezaměstnaného jako osobu evidovanou v registru uchazečů o zaměstnání Úřadu práce. Specifika této definice nezaměstnaného upravuje zákon c. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, kde „Uchazečem o zaměstnání je fyzická osoba, která osobně požádá o zprostředkování vhodného zaměstnání krajskou pobočku Úřadu práce, v jejímž územním obvodu má bydliště, a při splnění zákonem stanovených podmínek je krajskou pobočkou Úřadu práce zařazena do evidence uchazečů o zaměstnání“. (ČESKO, 2004, §24) Nezaměstnaným je v tomto případě pouze občan, který je registrovaný na Úřadu práce a s jeho pomocí si aktivně hledá zaměstnání.

Druhá definice vychází z metodiky International Labour Organization - Mezinárodní organizace práce, v níž se za osobu nezaměstnanou považuje osoba starší 15 let, která:

- není zaměstnaná (a to ani v rozsahu 1 hodiny týdně)
- aktivně hledá práci (prostřednictvím veřejných nebo soukromých služeb zaměstnanosti, vlastními silami, podnikáním kroků k založení vlastní firmy apod.)

- je připravena k nástupu do práce nejpozději do 14 dnů

Nespokojenost s vyřazením z pracovního procesu manifestující se v hledání nového zaměstnání je součástí statutu nezaměstnaného dle Mareše (2002). Dále zde uvádí „benefity“ nezaměstnaného v podobě práva na podporu v nezaměstnanosti, možností rekvalifikace a využívání bezplatného poradenství a jeho povinnosti spočívající v pravidelných hlášeních na Úřadu práce jako projevem snahy o nalezení nového zaměstnání.

1.1.1 Základní druhy nezaměstnanosti

Druhy nezaměstnanosti lze definovat ze dvou základních hledisek: času a příčiny jejího vzniku. Z časového hlediska lze na nezaměstnanost pohlížet jako na krátkodobou a dlouhodobou. Z hlediska příčinnosti vzniku nezaměstnanosti u ní dále rozlišujeme 4 základní druhy: frikční, strukturální, cyklickou a sezónní. Existují však i další druhy jako je např. nezaměstnanost skrytá (osoby, které nepracují a nejsou v žádné evidenci uchazečů o zaměstnání), dobrovolná nebo nedobrovolná.

Frikční nezaměstnanost

Je spojená s pohybem lidí z jednoho zaměstnání do druhého, který je způsoben jednak změnami v nabídce a poptávce po produktech a službách, ale také souvisí s vývojem osobnosti v průběhu jeho životních etap, s potřebou změnit zaměstnání. V tržní ekonomice bývá tento typ nezaměstnanosti neodstranitelný. Lze jej do určité míry regulovat poskytováním více informací o pracovních příležitostech. Frikční nezaměstnanost patří do dobrovolné nezaměstnanosti a zpravidla se jedná o přirozený krátkodobý projev nezaměstnanosti. (Mareš, 2002, s. 18-20)

Strukturální nezaměstnanost

Vlivem změny struktury vývoje ekonomiky a národního hospodářství dochází k nesouladu mezi nabídkou práce a poptávkou po práci. Zánik či přesídlení určitého podniku způsobí, že subjektivní kvalifikace pracovníků neodpovídá požadavkům objektivní kvalifikace práce v daném území, což způsobí změnu podmínek na trhu práce a zvýší nezaměstnanost. Tato změna ve struktuře, tj. v požadované kvalifikaci práce, může postihnout i celá odvětví a může trvat i několik let. (Mareš, 2002, s. 20-21)

Cyklická a sezónní nezaměstnanost

Na rozdíl od strukturální nezaměstnanosti, která se týká jen určitých oblastí, hovoříme o cyklické nezaměstnanosti ve spojitosti s celkovým poklesem poptávky po práci. Dle Rasmichové a Soukupa (2002, s. 22) je „Cyklická nezaměstnanost způsobena poklesem v hospodářském cyklu - tj. snížením celkové úrovně výdajů v ekonomice“. Tato nezaměstnanost obvykle trvá několik měsíců.

V případech, kdy dochází k pravidelné opakovanosti cyklické nezaměstnanosti spojené např. se střídáním ročního období, dochází k tzv. sezónní nezaměstnanosti. Tato se projevuje především v odvětvích zemědělství, stavebnictví, ale také i terciálním sektoru služeb spojených s cestovním ruchem a turistikou, které jsou závislé na přírodních podmínkách. (Mareš, 2002, s. 21)

Nezaměstnanost je považována za krátkodobou trvá-li max. 12 měsíců od ztráty zaměstnání dané osoby. Zpravidla se jedná o osoby, které spadají do frikční nezaměstnanosti a pouze přechází z jednoho zaměstnání do druhého z důvodu přestěhování, dosažení vyšší kvalifikace či pouze přirozené potřeby seberealizace.

Dlouhodobá nezaměstnanost se týká lidí, kteří jsou nezaměstnaní déle než 12 měsíců. Dlouhodobá míra nezaměstnanosti ukazuje podíl těchto dlouhodobě nezaměstnaných mezi všemi nezaměstnaných. Tento druh nezaměstnanosti může způsobit uchazeči o zaměstnání i jeho rodině výraznou psychickou a materiální zátěž. Z pohledu státní ekonomiky je dlouhodobá nezaměstnanost znakem, že trh práce funguje neefektivně. (OECD, 2016)

Ztráta práce, bez ohledu na délku trvání tohoto stavu, má negativní dopady v životě každého z nás. Nicméně riziko projevu těchto negativních dopadů se zvyšuje s rostoucí délkou doby, které člověk stráví mimo zaměstnání. Způsob vyrovnání se se ztrátou zaměstnání je individuální a je ovlivněno různými faktory - odolnost zvládat stres, věk, pohlaví, kvalifikace a dále pak dostupnými finančními zdroji nezaměstnaného. Objevuje se pasivita a ztráta motivace. Dle Hubinkové a kol. (2008) in Buchtová (2013) se dlouhodobě nezaměstnaný může dostat do některého ze 3 hlavních problémů trhu práce:

1. past nezaměstnanosti - postupná ztráta pracovních návyků a své kvalifikace, závislost na finanční podpoře v nezaměstnanosti
2. past chudoby - zrušení minimálních dávek vede k životu na hranici chudoby

3. sociální vyloučení - ztráta sociálních konexí a vyloučení na okraj společnosti

V kontextu této práce osoby spadající do ohrožené skupiny dlouhodobě nezaměstnaných, často kombinované s dalším hendikepem, spadají do cílové skupiny osob vzdělávacího programu Pokrok, jehož hodnocení je předmětem této práce. Následující kapitoly jsou věnovány způsobům a nástrojům, které jsou v rámci České republiky aplikovány v souvislosti s podporou a pomocí nezaměstnaným.

1.2 Nástroje řešení problematiky nezaměstnanosti

V České republice v dnešní době existuje několik nástrojů, které pomáhají řešit problematiku nezaměstnanosti. Jedná se o státní politiku zaměstnanosti, kterou zabezpečuje Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. Jedním z cílů státní politiky zaměstnanosti je uplatňování aktivní politiky zaměstnanosti, kterou lze považovat za další nástroj v boji s nezaměstnaností. Třetí nástroj souvisí se členstvím České republiky v Evropské unii, díky kterému lze využívat finančních dotací k rozvoji lidských zdrojů na trhu práce v souladu s evropskou strategií zaměstnanosti a podmínkami pro čerpání pomoci z fondů Evropské unie, konkrétně Evropského sociálního fondu.

1.2.1 Státní politika zaměstnanosti

Státní politika zaměstnanosti je charakterizována jako soubor činností, které cíleně vedou k zajištění rovnováhy mezi nabídkou a poptávkou pracovních sil, podpoře rozvoje lidských zdrojů, zabezpečení práva občana na zaměstnání, monitoringu a vyhodnocování situace na trhu práce. Cílem státní politiky zaměstnanosti v České republice je zajištění optimálních podmínek a rovného přístupu na trh práce všem, kteří chtějí pracovat, bez ohledu na jejich hendikep.

Státní politika zaměstnanosti je legislativně zakotvena v zákoně č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, jehož hlavním cílem je zabezpečování práv občana na zaměstnání, jeho ochrana na pracovišti a zajišťování správného hospodaření s finančními prostředky určenými na aktivní politiku zaměstnanosti. V tomto zákoně je právo na zaměstnání definováno jako „...právo fyzické osoby, která chce a může pracovat a o práci se uchází,

na zaměstnání v pracovněprávním vztahu, na zprostředkování zaměstnání a na poskytnutí dalších služeb za podmínek stanovených tímto zákonem.“ (ČESKO, 2004, §10)

Politika zaměstnanosti, považována za nedílnou a důležitou složku politiky celého státu, se v dnešní době soustřeďuje na efektivní využívání a uplatňování nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti s cílem usnadnit přístup k zaměstnání a vytváření nových pracovních míst především pro osoby z rizikových skupin na trhu práce. Státní politika je zabezpečována Ministerstvem práce a sociálních věcí a Úřadem práce ČR.

1.2.2 Aktivní politika nezaměstnanosti

Základním nástrojem pro boj s nezaměstnaností na území České republiky je aktivní politika zaměstnanosti (APZ), která je definována v zákonu č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti. Jedná se o souhrn opatření vedoucí k zajištění nejvyšší možné úrovně zaměstnanosti, která jsou aplikována MPSV a příslušnými krajskými a regionálními pobočkami Úřadu práce.

Konkrétní nástroje využívané při realizaci aktivní politiky zaměstnanosti jsou legislativně vymezeny v §10 zákona 435/2004Sb, o zaměstnanosti. Jedná se o tyto nástroje:

- a. rekvalifikace
- b. investiční pobídky
- c. veřejně prospěšné práce
- d. společensky účelná pracovní místa
- e. překlenovací příspěvek
- f. příspěvek v době částečné nezaměstnanosti
- g. příspěvek na zapracování
- h. příspěvek při přechodu na nový podnikatelský program

Součástí těchto opatření je také poskytování poradenských služeb ze strany pracovníků Úřadu práce, podpora při zaměstnávání osob se ZP nebo také cílené programy k řešení zaměstnanosti. I přestože jsou poradenské služby poskytovány pracovníky veřejných služeb individuálně, není možné tuto službu v dostatečném rozsahu poskytnout všem nezaměstnaným. Dle Sirovátky (2014) „Zásadním problémem dneška je nedostatek kapacit pracovníků veřejných služeb zaměstnanosti pracovat s případem“. Je potřeba více

pracovníků a odborných poradců, kteří by zajistili komplexní aktivizaci nezaměstnaného s využitím motivačních prvků, hledáním vhodných nástrojů a jejich aplikaci v praxi. Spolupráce neziskových organizací s úřady v této fázi podpory nezaměstnaným je neocenitelná, především díky schopnosti individuální práce s člověkem dle jeho konkrétních potřeb. Dokáží mu poskytnout individuální podporu, asistenci v průběhu a následnou péči v procesu hledání nového zaměstnání. (Sirovátka, 2014)

Aplikace APZ má kromě sociálních efektů i kladný ekonomický dopad na státní rozpočet, ze kterého je primárně financována. Lidé, kteří využívají nástroje APZ, především mladá generace, po nastoupení do zaměstnání vrací část finančních prostředků zpět do státního rozpočtu v podobě např. odvádění daní. V úvahu je třeba vzít i zvýšení konkurenceschopnosti nově zaměstnaného, který se stává atraktivním v prostředí trhu práce. S novou prací přichází i nový příjem pracovníka a jeho chuť nakupovat, což se znovu kladně projevuje na státním rozpočtu. (Tisková zpráva, 2005)

1.2.3 Dotační programy Evropské Unie

Vedle státních opatření a specifických nástrojů používaných v boji s nezaměstnaností zmíněných v předchozích kapitolách 2.2.2 a 2.2.3 existují i další možnosti, jak snižovat nezaměstnanost, resp. zvyšovat zaměstnatelnost osob, které se řadí především do rizikových skupin na trhu práce.

Se vstupem do Evropské Unie se Česká republika stala členskou zemí, která byla zahrnuta do společného boje proti nezaměstnanosti. Svým členstvím se zavázala postupovat v souladu s cíli a prioritami orgánů EU a podnikat kroky k rozvíjení zaměstnanosti, snižování nezaměstnanosti a vytváření rovných příležitostí na trhu práce a podpoře při začleňování osob z rizikových skupin na trhu práce. Klíčovým nástrojem při realizaci společné evropské strategie zaměstnanosti je Evropský sociální fond (ESF), ze kterého Česká republika čerpá finanční prostředky na projekty související s naplňováním cílů tohoto fondu.

Stejně jako v předchozím programovacím období, je i v tom současném období 2014 - 2020 rozdělována finanční podpora z EU prostřednictvím operačních programů. Operační program ESF zabývající se problematikou zaměstnanosti je Operační program Zaměstnanost (OPZ) řízený Ministerstvem práce a sociálních věcí České republiky.

Na základě definovaných potřeb a analýz strategických dokumentů ČR obsahově zaměřených na problematiku zaměstnanosti, bylo v OPZ identifikováno celkem 5 prioritních os:

Prioritní osa 1 - Podpora zaměstnanosti a adaptability pracovní síly

Prioritní osa 2 - Sociální začleňování a boj s chudobou

Prioritní osa 3 - Sociální inovace a mezinárodní spolupráce

Prioritní osa 4 - Efektivní veřejná správa

Prioritní osa 5 - Technická pomoc

V průběhu programovacího období je tak možné do OPZ podávat žádosti o finanční podporu na projekty, které svými aktivitami řeší problémy spojené s nezaměstnaností, uplatitelností a začleňováním rizikových skupin na trh práce na území ČR. (Operační program Zaměstnanost 2014-2020, 2015)

V rámci podpory zaměstnanosti osob ze znevýhodněných skupin lze podávat projektové žádosti na individuální projekty, realizované převážně neziskovými organizacemi, ale také krajské či národní, realizované Úřadem práce. V současné době byla z OPZ poskytnuta dotace na celkem 3700 projektů, do kterých bylo zapojeno víc jak 90 tis. lidí z České republiky. Podpory využily osoby ohrožené na trhu práce ve formě rekvalifikací či příspěvku na mzdu, pracující ženy a rodiče malých dětí na jejich hlídání v mikro jeslích, dětských skupinách či školních klubech. Na realizaci programů podpory byla dosud rozdělena polovina alokace a finanční prostředky je možné čerpat do roku 2023. (Tisková zpráva, MPSV, 2018)

Jako příklad individuálního projektu lze uvést projekt neziskové organizace Centra pro komunitní práci východní Morava, která v současné době realizuje projekt "Přes Mosty do práce". Hlavním cílem tohoto projektu je zvýšit uplatnitelnost vybraných znevýhodněných cílových skupin osob na trhu práce prostřednictvím realizace aktivit zaměřených na rozvoj osobnosti zapojených účastníků. Projekt je zaměřen na řešení problému nízké a obtížné uplatitelnosti osob s kumulací hendikepů na trhu práce (nízká kvalifikace, dlouhodobá nezaměstnanost nebo nízký věk) a s tím spojené sociální vyloučení a riziko projevu sociálně patologických jevů. Dále je pro tyto osoby realizován vzdělávací program Pokrok, jehož absolvováním účastníci získávají možnost výběru rekvalifikačního kurzu a následně jim je poskytnuta pomoc při hledání nového zaměstnání s možností využití

mzdových příspěvků pro zaměstnavatele. Celý projekt je postaven tak, aby řešil především individuální potřeby všech účastníků projektu, aby se dokázali vrátit a adaptovat se na nové příležitosti, které trh práce s sebou přináší. (O projektu, 2012)

2 RIZIKOVÉ SKUPINY UCHAZEČŮ O ZAMĚSTNÁNÍ

Uplatnění osoby na trhu práce je ovlivňováno různými faktory, které vytváří bariéry v možnostech jeho vstupu či návratu na trh práce. Těmito faktory jsou zejména věk, vzdělání, zdravotní stav či příslušnost k etnické skupině a další. Jedná se o určité handicap, které tyto osoby řadí mezi rizikové skupiny a snižují jejich šance při hledání práce.

Strategie politiky zaměstnanosti do roku 2020 řadí do ohrožených skupin starší osoby (nad 55 let), osoby mladé (do 25 let), osoby se zdravotním postižením, osoby s nízkou kvalifikací a osoby sociálně vyloučené či sociálním vyloučením ohrožené. V zákoně o zaměstnanosti je tento výčet ještě doplněn o osoby pečující o dítě, kterým je poskytována zvýšená péče při zprostředkování zaměstnání. Buchtová (2013) zde zařazuje také příslušníky etnických menšin, zejména osoby Romské národnosti, a přicházející imigranty.

Charakteristikou vybraných rizikových skupin a se zabývají následující kapitoly.

2.1 Osoby se zdravotním postižením

Početnou a zpravidla velmi těžko umístitelnou skupinou osob hledající zaměstnání jsou osoby se zdravotním postižením. Vzhledem k novodobým, stále se zvyšujícím nárokům na pracovní produktivitu a výkon jednotlivce, se šance na uplatnění se na trhu práce zdravotně postiženým osobám snižuje. Neúměrná délka jejich nezaměstnanosti vůči nezaměstnaným zdravým osobám je i jejich rodiny dostává do bezvýhodné životní situace. (Buchtová, 2014, s. 90-91)

Podpoře zaměstnanosti OZP je v České republice věnována pozornost dlouhodobě a v roce 2015 byla problematika zaměstnanosti OZP podpořena i legislativou, konkrétně novelizací zákona 435/2004 Sb., o zaměstnanosti. Na základě této novely je poskytována osobám se zdravotním postižením (OZP) či zdravotním znevýhodněním (OZZ) zvýšená ochrana na trhu práce. Dle tohoto zákona je OZP definována jako:

- a. fyzická osoba uznaná orgánem sociálního zabezpečení invalidní v 3. stupni
- b. fyzická osoba uznaná orgánem sociálního zabezpečení invalidní v 1. a 2. stupni
- c. fyzická osoba uznaná orgánem sociálního zabezpečení jako osoba zdravotně znevýhodněná

Za osobu zdravotně znevýhodněnou je podle zákona považována fyzická osoba, která má zachovanou schopnost vykonávat soustavnou práci či jinou výdělečnou činnost, ale její schopnost zůstat pracovně začleněna, vykonávat dosavadní zaměstnání, využívat vlastní kvalifikaci nebo získat novou, je limitována z důvodu jejího dlouhodobého nepříznivého zdravotního stavu. Na základě lékařských poznatků se za dlouhodobý nepříznivý zdravotní stav považuje zdravotní stav trvající déle než jeden rok a prokazatelně omezuje tělesné, smyslové a duševní schopnosti dané osoby. V souladu se zákonem o zaměstnanosti jsou zaměstnavatelé, kteří zaměstnávají 25 a více pracovníků, povinni zaměstnávat i osoby se zdravotním postižením či znevýhodněním. Existují 3 způsoby plnění této povinnosti:

- sjednání pracovně právního vztahu se postiženou osobou
- odebírání tzv. náhradního plnění od jiných zaměstnavatelů, kteří tyto osoby zaměstnávají, např. odkupem výrobků či služeb
- odvodem do státního rozpočtu dle pravidel stanovených zákonem

Nesplnění některého z výše uvedeného způsobu zaměstnávání osob se zdravotním postižením či znevýhodněním může být sankcionováno. (Červinka a kolektiv autorů, 2009) I přes příznivé tendence vývoje nezaměstnanosti reflektující se ve snižování celkové míry nezaměstnanosti v České republice je zajímavé sledovat, jak na tento pokles reaguje vývoj počtu a podílu uchazečů o zaměstnání z rizikové kategorie OZP v posledních třech letech.

rok	Uchazeči o zaměstnání - celkem	OZP – celkem	%OZP z celkového počtu uchazečů
2015	453 118	58 584	12,93
2016	381 373	54 555	14,30
2017	297 439	49 337	16,59

Tabulka č. 1: Procentuální podíl OZP z celkového počtu uchazečů o zaměstnání v období 2015 - 2017 - vlastní zpracování Zdroj: MPSV <https://portal.mpsv.cz/sz/stat/nz/qrt>

Tabulka č. 1 obsahuje konkrétní čísla potvrzující klesající tendenci. Je zde patrné, že celkový počet nezaměstnaných se snižuje, avšak procentuální podíl OZP z celkového počtu uchazečů stoupá. Zvyšuje se tak počet uchazečů OZP na jedno chráněné pracovní místo.

Zmíněný fakt má vliv především na jejich konkurenceschopnost, což v důsledku snižuje uplatnitelnost těchto osob na trhu práce.

2.2 Absolventi, mladí do 25 let

Mladí lidé jsou další rizikovou skupinou na trhu práce. Nejprve je potřeba si definovat pojem mladí lidé ve vztahu k trhu práce. *"Jedná se o věkovou skupinu do 25 let, resp. o absolventy vysokých škol do 30 let věku, zpravidla bez déle trvající pracovní zkušenosti."* (Strategie politiky zaměstnanosti do roku 2020). Pro potřeby statistického sledování je, na základě dohody vzniklé mezi MŠMT a MPSV, absolvent charakterizován jako uchazeč o zaměstnání, který je evidovaný na Úřadě práce v místě svého bydliště a doba od ukončení studia u něj nepřekročila 2 roky.

Popisovaná skupina osob patří dle statistiky Úřadu práce mezi nejohroženější skupiny nezaměstnaných, a to především z důvodu nedostatečných či nulových pracovních zkušeností a minimální schopností orientovat se na trhu práce. *"Problém mladých při vstupu na trh práce spočívá zejména v neodpovídající struktuře jejich kvalifikací a v nedostatku praktických zkušeností."* (Strategie politiky zaměstnanosti do roku 2020) Jejich umístění na trh práce se dále ještě snižuje, je-li tato skupina ohrožena dalším hendikepem, např. základním či nedokončeným středoškolským vzděláním či dlouhou dobou strávenou na Úřadu práce.

Setrvání v dlouhodobé nezaměstnanosti u těchto mladých lidí, kteří jsou na počátku své profesní kariéry, se může negativně projevit na celkovém vývoji osobnosti. Vytrácí se motivace, upadá orientace na budoucnost a mladí lidé si postupně zvyknou na finanční podporu od státu nebo rodičů a přestanou vyvíjet aktivitu spojenou s hledáním zaměstnání. Jsou pohlceni systémem, ze kterého nejsou schopni se sami vymanit. Neschopnost osamostatnění se a plánování nezávislého života se stávají příčinou rezignace mladého člověka, který hledá východiska v začleňování se do skupin s rizikovými faktory (kriminalita, užívání drog, alkohol). (Buchtová, 2014, s. 80)

Problematika nezaměstnanosti mladých lidí není řešena pouze na národní úrovni, ale zabývají se jí ve svých programech Evropská komise nebo mezinárodní organizace International Labour Organization ILO (Mezinárodní organizace práce). V souvislosti s touto problematikou vydala Evropská komise dokument "Společně pro mladé lidi

v Evropě - Výzva k řešení nezaměstnanosti mladých lidí", v němž zmiňuje nezbytnost nastavení opatření týkající se problematiky nezaměstnanosti mladých jako hlavní prioritu pro nastartování hospodářského růstu dané země.

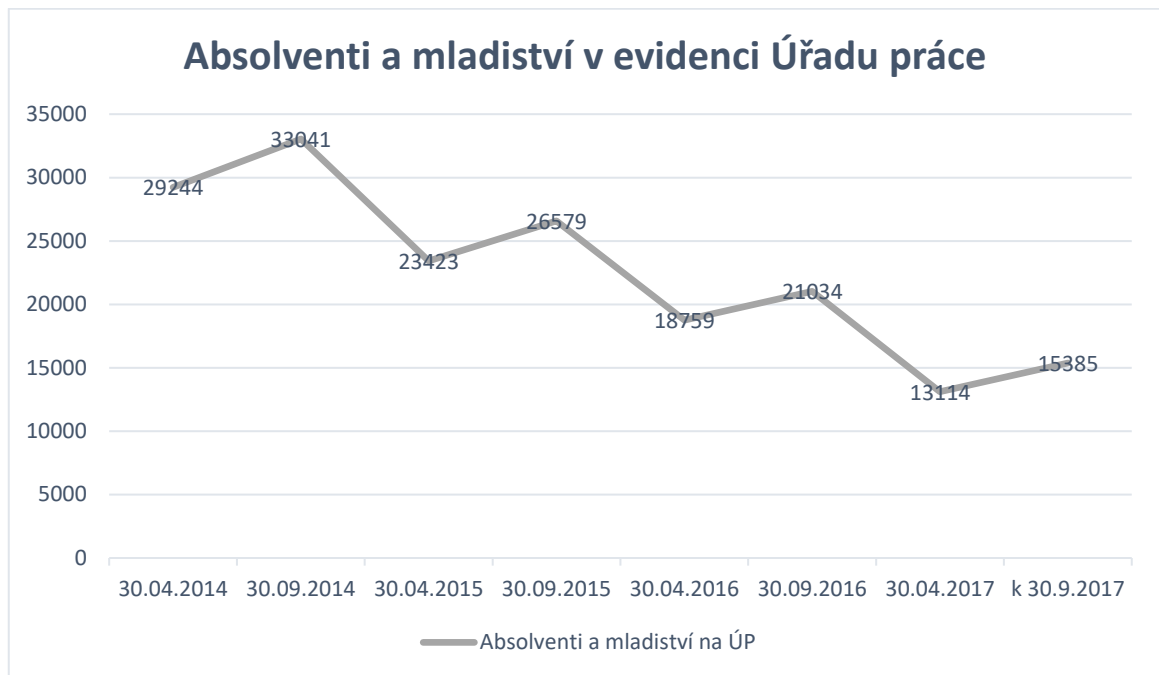
"Mladí lidé jsou klíčem k budoucí síle a prosperitě Evropy. Jejich nadání, energie a tvořivost pomůže Evropě, ihned po překonání hospodářské a finanční krize, dosáhnout růstu a zvýšit svou konkurenceschopnost. Mladé lidi uvedená krize zasáhla zvláště tvrdě. V současné době je v EU bez práce téměř 6 milionů lidí ve věku do 25 let a celkem 7,5 milionů nemá ani zaměstnání, ani nejsou v procesu vzdělávání nebo odborné přípravy." (Společně pro mladé lidi v Evropě, 2013)

V návaznosti na výše uvedenou výzvu přijala Česká republika v rámci své státní politiky zaměstnanosti opatření k zajištění snížení počtu mladých uchazečů o zaměstnání. Jedním z klíčových nástrojů přijatých opatření je realizace Programu s názvem Záruky pro mládež, mezi jehož strategické cíle patří konkrétní zacílení politiky zaměstnanosti, vzdělávací a sociální politiky na mladé, odstraňování nesouladu dovedností mladých s požadavky trhu práce a předcházení následkům sociálního vyloučení mladých. Tento program zabezpečuje mladým lidem registrovaným na Úřadu práce ČR zejména tyto aktivity:

- a. poradenské činnosti včetně zjištění osobnostních a kvalifikačních předpokladů
- b. pomoc při hledání a zprostředkování zaměstnání
- c. podpora a realizace projektů a opatření v souladu s programy financovaných z Evropského sociálního fondu, včetně ověřování nových nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti
- d. příspěvky zaměstnavatelům na tvorbu pracovních míst, odborné praxe a stáže
- e. příspěvky zahájení samostatné výdělečné činnosti
- f. odbornou přípravu a rekvalifikace
- g. podpory v nezaměstnanosti a podpory při rekvalifikaci

(Realizační plán programu Záruky pro mládež České republiky, 2014)

Pozitivní dopad účinnosti programu Záruky pro mládež v kombinaci s ostatními nástroji zaměstnanosti aplikovanými na území ČR dokládají i data z Úřadu práce znázorněná v grafu č. 2.

Graf č.2: Pololetní statistiky absolventů škol a mladistvých v evidenci ÚP v období 2014 - 2017 - vlastní zpracování Zdroj: MPSV

Počet absolventů a mladistvých má od roku 2014 klesající tendenci. Mírné navýšení počtu evidovaných lze pozorovat v období k 30.9.2014. Jako jednu z příčin tohoto stavu lze uvést poprázdňovou aktivizaci absolventů v souvislosti s hledáním zaměstnání.

2.3 Osoby 50+

Věk je hlavním limitujícím faktorem u další skupiny osob řadící se mezi rizikové skupiny na trhu práce. Jedná se o uchazeče o zaměstnání v předdůchodovém věku v rozmezí 55 - 64 let. Tato skupina je často označována jako Osoby 55+ nebo Osoby nad 55 let. Uvedená skupina je stále početnější zejména z důvodu demografického vývoje společnosti a také zvyšujícím se věkem odchodu do důchodu.

Ztráta práce, představuje u této věkové skupiny, i ztrátu životní jistoty doprovázenou pocitem nepotřebnosti a úzkostí. Trendy na trhu práce upřednostňují mladší pracovníky, kteří jsou pro zaměstnavatele lepší „investicí“ než starší osoby. Tyto aspekty mohou být spojeny i dalšími osobními faktory jedince v preseniorském věku, které v součtu mohou způsobit jeho izolovanost, pasivitu a odevzdání se nepříznivé situaci. (Mareš, 2002, s. 86)

Zažité stereotypy způsobují, že je tato skupina často zaměstnavateli vnímána jako neflexibilní a málo výkonná. Neochota investovat a rozvíjet kompetence a dovednosti starších osob na jedné straně a vidina administrativní zátěže při hledání náhrady v případě nevýkonnosti staršího pracovníka často vede k rozhodnutí zaměstnavatele, že vznik nového pracovního poměru nepřipustí. (Strategie politiky zaměstnanosti do roku 2020)

V porovnání s ostatními skupinami ohroženými na trhu práce je na základě analýzy Střediska empirického výzkumu zpracované pro potřeby projektu Třetí kariéra, riziková skupina osob nad 50 let vnímána jako nejohroženější a je řazena na první místo v souvislosti s otázkou nerovnostních podmínek na trhu práce. Součástí výzkumu jsou blíže specifikovány pozitivní a negativní faktory spojené s postavením a uplatitelností této věkové skupiny osob na trhu práce (STEM, 2006)

Dle dostupné literatury lze identifikovat několik silných a slabých stránek spojených se zaměstnáváním osob 50+.

SILNÉ STRÁNKY	SLABÉ STRÁNKY
<ul style="list-style-type: none"> - životní a pracovní zkušenost - pracovní nadhled - odlišný názor na plnění pracovního úkolu - zodpovědnost, důvěryhodnost 	<ul style="list-style-type: none"> - snížená schopnost adaptability na změny (počítačová a jazyková gramotnost) - snižování pracovního tempa (např. z důvodu svého věku nebo zdravotních důvodů) - nedostatečná profesní mobilita (nízká schopnost učit se a rozvíjet svůj potenciál)
PŘÍLEŽITOSTI	HROZBY
<ul style="list-style-type: none"> - samostatné podnikání - přenos zkušeností - zapracování nových pracovníků - snížení pracovní doby 	<ul style="list-style-type: none"> - nezájem firem zaměstnávat starší lidi spojené s vyššími finančními náklady - snížení vhodných pracovních příležitostí - nízká ochrana proti propouštění

Tabulka č. 2: SWOT3 analýza - osoby 50+ na trhu práce - vlastní zpracování Zdroje: Buchtová, 2013; Strategie politiky zaměstnanosti do roku 2020; Postavení zaměstnanců nad padesát let na trhu práce, 2006

Na základě údajů uvedených ve výše uvedených zdrojích, existuje několik faktorů, které se podobají či mají stejnou vypovídající hodnotu. Tyto faktory byly shrnuty ve SWOT3 analýze v tabulce č. 2.

2.4 Uchazeči s nízkou kvalifikací

Současný stav na trhu práce dnes z hlediska požadavků na vzdělání není zcela příznivý pro uchazeče řadící se do skupiny s nízkým stupněm vzdělání. Z pohledu zaměstnavatelů lze v podstatě říci, že pouze základní vzdělání je pro přijetí zájemce o práci nedostatečné a tito uchazeči končí v evidenci Úřadu práce.

Jedná-li se navíc o mladé lidi, kteří ukončili základní školu, jsou pouze vyučeni bez maturity nebo základní vzdělání vůbec nedokončili, tento vzdělanostní a věkový hendikep je řadí mezi nejohroženější skupiny osob na trhu práce. Tito jsou navíc také ohroženi dlouhodobou nezaměstnaností, jelikož mají větší problémy s uplatnitelností na trhu práce na rozdíl od svým vrstevníků s vyšším stupněm vzdělanostního kapitálu. Dle statistik jsou, i přes klesající nezaměstnanost, uchazeči s vyučením (101,8 tis.) nejpočetnější kategorií, která představuje 34,2 % všech uchazečů o zaměstnání. Následuje druhá nejpočetnější skupina uchazečů se základním vzděláním vč. neukončeného (94,4 tis. osob), kteří tvoří na celkové nezaměstnanosti 31,7 %. (Analýza vývoje zaměstnanosti a nezaměstnanosti v 1. pololetí 2017)

Problémy s jejich uplatnitelností souvisí také s postupným technickým a technologickým rozvojem na trhu práce, který není příznivý pro pracovníky s nízkou kvalifikací. Pracovní trh neposkytuje dostatečnou nabídku pracovních míst, kde by se mohli nízkokvalifikovaní pracovníci uplatnit. Uchazeči s nízkou kvalifikací nedisponují potřebnými dovednostmi a znalostmi a návyky, které hrají při hledání práce důležitou roli. Jejich nízký vzdělanostní a sociální potenciál není pro zaměstnavatele zajímavý a častokrát na jejich místě využívají jednoduché stroje, které stejnou práci vykonají s menšími náklady a větší přesností. Buchtová uvádí, že „Pokud se priority společnosti nezmění, o práci sociálně neschopných a nekvalifikovaných lidí nebude zájem a tito lidé se stanou potenciální destruktivní silou a kriminálním podhoubím společnosti“. (Buchtová, 2013, s. 90)

Romské etnikum

Kromě překážek zmíněných v této a předešlých kapitolách, které omezují uplatnitelnost rizikovým skupinám na trhu práce, existují i další bariéry omezující přístup do zaměstnání. Tyto bariéry jsou spojeny zejména se sociální exkluzí, rodinným zázemím nebo také rozdílným kulturním prostředím, ve kterém osoby vyrůstají. Kvalifikační nároky, zahrnující nejen dosažený stupeň vzdělání, ale také určitý stupeň sociálních dovedností a znalost pracovních návyků, jsou zásadním faktorem omezující uchazeče o zaměstnání z romského etnika při získávání zaměstnání. Spousta Romů končí pouze se základním vzdělání nebo jej ani nedokončí. Jejich uplatnitelnost je minimální nejen z pracovního hlediska, ale i společenského. Vysoká nezaměstnanost Romských obyvatel je způsobena nízkou úrovní vzdělání, věkem a také sociálním statutem. Kromě toho se na jedné straně zvyšuje podíl romské populace na celkovém počtu obyvatel, na druhé straně se tato obtížně zapojuje do procesů, které jsou vlastní majoritní části společnosti. (Buchtová, 2013, s. 91)

Tyto lidi se musí především naučit se učit a dospět k názoru, kdy pro ně vzdělání nebude pouze teorií, ale především praktickým východiskem ke zlepšení jejich uplatnění, a to nejen na trhu práce, ale v celé společnosti. Jako hlavní příčiny nezaměstnanosti Romů lze uvést:

- nízký stupeň vzdělání
- závislost na dávkovém systému státu
- nízká či žádná motivace pracovat (výše sociálních dávek převyšuje odměnu za práci na nízkokvalifikované pozici)
- nezájem o rekvalifikaci

Tyto příčiny tvoří nezaměstnaným zásadní bariéry při jejich vstupu na trh práce. Tyto bariéry jsou v rámci programu Pokrok identifikovány a pojmenovány přímo samotnými účastníky programu, kteří v jeho průběhu hledají možná řešení, jak tyto bariéry zmírnit či eliminovat a tím zvýšit svou možnost uplatitelnosti na trhu práce.

Shrnutí

Problematika nezaměstnanosti osob spadajících do některé z výše charakterizovaných rizikových skupin není jednoduchá a neexistuje její jednoduché a rychlé řešení, nicméně je

velmi důležité problémy řešit jak strukturálně na úrovni státu, tak lokálně na úrovni regionů či místních komunit. Podpora by se měla soustředit jednak na vytváření vhodných pracovních míst, ale zejména na další vzdělávání těchto osob a tím i posilování jejich uplatnitelnosti na trhu práce. K tomuto je možné využívat podpůrných programů, nabízející aktivity propojující vzdělanostní aktivity s aktivitami zaměřenými na podporu motivace, aktivizace a rozvoje osobnostního potenciálu každého jednotlivce vedoucí k jeho zaměstnanosti.

Výše zmíněné nabízí vzdělávací program Pokrok, jehož vzdělanostní rámec je teoreticky vymezen a popsán v poslední kapitole teoretické části. Samotné hodnocení programu ze strany participujících účastníků je cílem kvalitativního výzkumu, který je zpracován v praktické části této bakalářské práce.

3 STRATEGIE MOSTY Z CHUDOBY A VZDĚLÁVACÍ PROGRAM POKROK

Filozofie Mostů z chudoby - strategie pro profesionály a komunity, kterou v této práci představuji, je ve své podstatě zcela ojedinělá a vymykající se z běžné sociální práce a systému vzdělávání. Vedle klasického přístupu, jenž v podstatě řeší pouze aktuální životní situaci člověka, hledají Mosty z chudoby skutečné příčiny žití v limitujících okolnostech uživatelů.

Autorem konceptu Mosty z chudoby je americká společnost aha!Process, Inc., respektive její 3 hlavní členové, kterými jsou zakladatelka společnosti Ruby K. Payne, PhD., Philip E. DeVol a Terie Dreussi Smith. Principy a programy Mostů z chudoby jsou úspěšně aplikovány v praxi již více jak 15 let, a za tu dobu byly dosaženy velmi dobré výsledky v aplikaci této strategie na národní i mezinárodní úrovni.

Strategie byla původně napsaná pro lidi, profesionály pracující ve svých komunitách s lidmi žijícími v chudobě. Jedná se o strategii, která jim umožní tyto lidi pochopit a následně jim pomoci dostat se ze své tíživé životní situace. Náplní práce profesionálů využívající tuto strategii spočívá ve zkvalitňování života lidí žijících v chudobě, a tím i v pomoci vytvořit udržitelnou fungující komunitu, ve které se může mít každý dobře. (Payne, DeVol a Smith, 2010) Zkušenosti získané aplikací této idey však ukázaly, že strategie je využitelná nejen při práci s lidmi žijícími v chudobě, ale také s lidmi dlouhodobě nezaměstnanými či lidmi vracejícími se z výkonu trestu.

Co to jsou vlastně ty Mosty? Dle autorů strategie Payne, DeVol a Smith, 2010, s. 4 „Bridges out of Poverty is a starting point where one can develop accurate mental models of poverty, middle class and wealth. It is a new lens through which readers can view themselves, their clients and the communities“. Překlad: Mosty z chudoby jsou výchozím bodem, pomocí kterého si každý může vytvořit přesné mentální modely chudoby, střední a vyšší třídy. Je to nová „čočka“, skrze kterou čtenáři mohou pohlížet sami na sebe, na své klienty a své komunity.

Strategie je založena na budování zdrojů pro lepší život daného jednotlivce. Obvykle je chudoba chápána jako deficit finančních zdrojů daného člověka. Nicméně skutečnost je taková, že finanční zdroje, i přesto že jsou považovány za zdroje velmi důležité, jejich

absence či nabytí nevysvětluje příčinu, proč jsou lidé schopni se vymanit se z chudoby či tíživé životní situace nebo v ní nadále zůstávají. Existuje dalších 8 zdrojů, které v procesu změny životní situace jedince hrají rozhodující roli. V této souvislosti je autory strategie chudoba definována jako „míra, do jaké je jedinec schopen obejít se bez zdrojů“. (Payne, DeVol a Smith, 2010, s. 7)

Obrázek č.1: Devět zdrojů Zdroj: vlastní zpracování

Pro srovnání: Na základě doporučení účastníků a zkušeností z realizovaných programů Pokrok na území USA bylo původních 9 zdrojů revidováno a doplněno. V současné době je uváděno 11 zdrojů, které jsou znázorněny na obrázku č. 2.

Obrázek č. 2: 11 hlavních zdrojů Zdroj: <https://www.ahaprocess.com/solutions/k-12-schools/>

Schopnost vymanit se z tíživé životné situace není primárně závislá pouze na vlastnictví finančních zdrojů, ale svou větší či menší roli zde hrají všechny ostatní zdroje, které mají důležitý vliv na úspěch každého jedince.

Důležitým aspektem pro pochopení lidí v každé společenské vrstvě je znalost a pochopení tzv. nepsaných pravidel společenských tříd. Jedná se o jeden z výše zmíněných zdrojů, jehož existenci si mnoho lidí neuvědomuje, přitom jeho existence a znalost je prvním a nezbytným krokem v průběhu procesu pomoci lidem z tíživé situací a k obnově jejich plnohodnotného života. Více o tomto zdroji je uvedeno v kapitole 4.2.1 Moduly vzdělávacího programu Pokrok.

V dnešní době se společnost aha!Process, Inc. svojí činností soustřeďuje na implementaci strategie Mosty z chudoby, včetně programu Pokrok již v 7 rozličných oblastech:

1. Komunity - vytvoření zdravé, udržitelné komunity
2. Pokrok - pomáhat lidem s nedostatečnými zdroji dosáhnout stability v životě
3. K -12 - vedení pedagogů k lepšímu zapojení studentů a rodičů do vzdělávání
4. Vyšší vzdělání - zlepšit výsledky absolventů vysokých škol u rizikových studentů (především studenti s nižšími socioekonomickými poměry a studentů první generace)

5. Kriminální spravedlnost - snížení recidivy a tím úspory financí daňových poplatníků
6. Zdravotnictví - zlepšení přístupu a nákladů na zdraví jednotlivce a obyvatelstva
7. Pracovní prostředí - jak si udržet zaměstnance a zvýšit jeho produktivitu
(Aha!Process, Inc, ©2018)

Závěrem lze konstatovat, že strategie Mosty z chudoby, v průběhu více jak 15ti let její implementace do různých oblastí americké společnosti, prošla zásadním vývojem. Není již adresována pouze profesionálům pomáhajícím zlepšit život lidem v chudobě, ale všem, kteří si uvědomují svoji odpovědnost za rozvoj společnosti, a to na všech úrovních od komunitních lídrů, přes samosprávu, odborníky v různých firmách či mimovládních organizací až po ministerstva či dobrovolníky. Je využívána především v organizacích zaměřených primárně na práci s lidmi, což jsou například neziskové či příspěvkové organizace poskytující sociální služby či úřady práce a další. (Krohe a kol., 2014)

Strategie Mosty z Chudoby je ve výhradním a licencovaném vlastnictví organizace aha!Process, Inc. a jakékoliv využívání v praxi podléhá schválením ze strany jejího předsednictva. Strategii mohou v praxi využívat a aplikovat pouze instruktoři, kteří získali dvouletý Trenérský certifikát vydaný touto společností.

3.1 Mosty z chudoby v ČR

Strategie Mosty z chudoby byla poprvé do České republiky přenesena prostřednictvím neziskové organizace Centra pro komunitní práci východní Morava (dále CpKP VM). Nositelkou myšlenky přenosu je ředitelka CpKP VM. Její myšlenka byla naplněna realizací projektu „Mosty z chudoby - strategie pro profesionály a komunity“, v rámci kterého byla tato strategie implementovaná na území České republiky, a to konkrétně realizací vzdělávacího programu „Pokrok - změňte přezívání v plnohodnotný život“, který je detailně popsán dále v práci, a podpůrného systému „Kruhy“. Přenos strategie je výsledkem dlouhodobé a úzké spolupráce ředitelky CpKP VM s autory celé myšlenky Mostů z chudoby, jimiž jsou Phil E. DeVol a Dr. Ruby Payne, PhD. Tito se s realizátory projektu a zástupci CpKP VM podělili o své zkušenosti získané v průběhu své dlouholeté praxe a práce s lidmi v konkrétních situacích a aktivitách a poskytli jim i podporu a pomoc při prvotních realizacích jednotlivých aktivit projektu. (Krohe a kol., 2014)

Samotné realizaci projektu předcházela práce v podobě zajištění finančních prostředků na realizaci přenosu této strategie do ČR. Členové CpKP VM podali projektovou žádost v souladu s podmínkami výzvy č. 77 z Operačního programu lidské zdroje a zaměstnanost (OP LZZ), který byl v programovacím období 2007 - 2013 zdrojem finanční podpory pro organizace zabývající se rozvojem lidských zdrojů a problematikou zaměstnanosti. Projektová žádost byla dle hodnotitelů kvalitně zpracovaná a její silnou stránkou byla potřebnost a efektivní zapojení různých aktérů do řešení problematiky a podpory zaměstnávání znevýhodněných osob. Strategie Mosty z chudoby byla vnímána jako nový, v ČR zatím neznámý nástroj využívaný při práci s jednotlivci, v případě tohoto projektu při práci s lidmi ze znevýhodněných skupin na trhu práce. S podporou autorů strategie a dalších zahraničních odborníků a organizací bylo možné prostřednictvím aktivit projektu tuto strategii pilotně ověřit a realizovat první běhy vzdělávacího programu Pokrok.

Význam pojmu komunita v USA a v ČR

Dle Matouška (2003) existuje mnoho definic pojmu komunita od různých autorů především v západní literatuře, kteří ji charakterizují z různých úhlů pohledu. Jednou z nich je např. definice komunity jako sdíleného myšlení či vnímání občanů, které může se může měnit a nabývat různých podob na základě problémů, se kterými se občané potýkají a jimž jsou vystaveni. Výstižně a stručně je formulována definice komunity: „Komunita je místo, kde člověk může získat emocionální podporu, ocenění a praktickou pomoc v každodenním životě“. (Matoušek, 2003 cit. podle Hartl, 1997)

Vzhledem k odlišné historii USA je i formování a fungování jejích komunit rozdílné, než je tomu u nás a v Evropě celkově. Důležitou roli v komunitním systému v USA hrají tzv. komunitní nadace, disponující finančními prostředky a informacemi, jež utváří trendy a inovace v rámci činností tamního komunitního společenství. Existuje zde propojenost mezi neziskovým a podnikatelským sektorem. V současnosti lze právě v tomto směru pozorovat pozitivní výsledky dialogu vedeného mezi těmito subjekty. (Matoušek a kol., 2008)

Rozdílnost ve fungování a chápání komunit v USA a ČR je natolik markantní, že bylo nezbytné při přenosu strategie Mosty z chudoby tyto odlišnosti správně formulovat a zohlednit již při přípravě projektu, ale především při jeho realizaci a zpracovávání výstupů.

Strategie Mosty z chudoby i obsah vzdělávacího programu Pokrok tak byly přizpůsobeny na podmínky středoevropského, respektive českého prostředí.

3.2 Vzdělávací program POKROK - změňte přežívání v plnohodnotný život

Vzdělávací program Pokrok je svým obsahem odlišný od klasických vzdělávacích programů, které jsou dostupné a se kterými máme zkušenost. Autor programu Phil E. DeVol navazuje na myšlenku strategie Mostů z chudoby, která je určena pro profesionály, a posouvá ji dále a zpřístupňuje ji i lidem ze spodních vrstev socioekonomického žebříku, kteří žijí v tíživé životní situaci či se v ní ocitli z důvodu např. ztráty zaměstnání nebo zdravotních důvodů. Program je svými aktivitami nastaven tak, aby si jeho účastník dokázal uvědomit a popsat jeho současnou situaci a byl schopen pokročit do budoucnosti, jakou si naplánuje a jakou skutečně chce. (DeVol,2013, s. 1)

Odlišnost tohoto programu spočívá v tom, že jeho účastníci, kteří jsou zde nazýváni tzv. badateli, společně s ostatními bádají nad příčinami své životní situace a hledají cestu, jak si vybudovat své vlastní zdroje a změnit přežívání v „Pokrok“. Vše probíhá pod vedením vyškolených facilitátorů, kteří poskytnou účastníkům bezpečné a neformální prostředí k tomu, aby se zde dospělí lidé mohli vážně a tvořivě zabývat svou realitou. Účastník vzdělávacího procesu se sám stává odborníkem na vlastní život. Pochopení vlastních omezení totiž z pohledu realizátorů vzdělávání má pro uživatele obrovský význam. Takový člověk si mnohdy uvědomí, že není vláčen těžkými okolnostmi, ale může se podílet na tvorbě svého vlastního života. Cílem vzdělávacího programu POKROK – změňte přežívání v plnohodnotný život je tedy vést badatele tak, aby byli schopni vydat se na novou životní cestu k dobře placenému zaměstnání, stabilnímu bydlení a aby se naučili hospodařit se svými současnými zdroji ve prospěch potřeb budoucích. (Krohe a kol.,2014, s. 79)

Studijní plán vzdělávacího programu Pokrok je nastaven pro skupinu 6 - 15 osob, která se schází celkem 15krát v průběhu 2 až 3 po sobě jdoucích měsíců. Délka jednotlivých setkání je 3 hodiny. Základním pilířem kurikula je 10 vzdělávacích bloků, tzv. MODULŮ, kterými facilitátoři účastníky programu provází. Při své práci používají 2 učebnice: metodická příručka pro facilitátory a studijní učebnice pro badatele. Badatelé si v průběhu vzdělávacího procesu vedou své portfolio, kde si zakládají vytvořené a použité materiály.

3.2.1 Moduly vzdělávacího programu Pokrok

Moduly vzdělávacího programu představují učební osnovu, která provází účastníka vzdělávacího procesu jednotlivými kroky učení, od počátečního uvědomění si své současné situace, přes získávání nových znalostí a dovedností v oblastech finanční gramotnosti, sociálních dovedností či komunikačních schopností, až po samotné závěrečné nalezení možného řešení. Obsah vzdělávacího procesu svými aktivitami směřuje svého účastníka ke změně v myšlení a chování spočívající v transformaci abstraktní představy o jeho současném životě na konkrétní reálné plány a budoucí příležitosti. Jak uvádí Mužík (2010, s. 52) „Nejvíce viditelným výsledkem učení jsou změny v chování a jednání člověka.“

Modul 1 - Můj současný život

Úvodní modul programu v rámci, kterého účastník zkoumá příčiny své současné situace analyzováním např. problematiky bydlení, příjmů ve vztahu k bydlení, finanční gramotnosti, plánování a další. Během svého bádání si vytvoří mentální model svého současného života, se kterým dále pracují.

Je třeba se zmínit blíže o tvorbě mentálních modulů neboli mentálních map, jelikož jejich tvorbou se badatelé zabývají během celého programu. Tyto mentální moduly / mapy pomáhají vidět a pochopit složitý problém bez zdlouhavého vykládání a čtení. Pohledem na symboly na mapách si badatelé mnohem rychleji představí a pochopí, co znázorňují. (DeVol, 2013, s. 8)

Mentální mapy obecně mají velkou vypovídající hodnotu tím, že dokáží ilustrovat danou problematiku. Principem tvorby mentální mapy je zvládnutí organizace vlastních myšlenek a informací směrem do našeho mozku, a naopak dostávat informace ven. Tento efektivní nástroj provázený tvůrčím myšlením, kreativitou a zamýšlením se nad problémem dokáže dokonale „zmapovat“ myšlenky a úvahy každého jednotlivce. Dle Buzana (2007, s. 14) „Mentální mapa je nejdokonalejším organizačním nástrojem našeho mozku - je stejně dokonalým nástrojem jako pravý švýcarský nůž“. Dokáže lidem pomáhat v různých směrech jako je např. plánování času, rozvoji komunikačních schopností, zvládnutí problémů, vnímání světa jako celku a další. Toto je možné mimo jiné proto, že v průběhu tvorby mapy se aktivizují obě strany lidského mozku, jak tvořivá pravá strana mozku, tak

resp. neznalost těchto pravidel, limituje jednotlivce z nižší ekonomické třídy posunout se o stupeň výše. Aby toho člověk mohl dosáhnout, musí často přehodnotit osobní vztahy a někdy se jich i vzdát. Každá změna s sebou přináší něco nového, tudíž i nové vztahy.

Seznámením se a pochopením skrytých pravidel jiné skupiny, než ve které se nacházíme, je prvním krokem k vertikálnímu posunu na pomyslném žebříku ekonomických tříd.

	nižší třída	střední třída	vyšší třída
motivační síly	přežití, vztahy, zábava	práce, úspěchy	finanční, politické a sociální vazby
jazyk	neformální projev, jazyk je o přežití	formální projev; jazyk je k vyjednávání	jazyk je o vytváření konexí
vzdělání	hodnocené a ctěné jako teorie, ne jako realita	rozhodující pro postup na žebříku úspěchu a vydělávání peněz	nezbytná tradice umožňující vytvářet a udržovat konexe
peníze	k použití, útratám	k rozumnému hospodaření	k uchování, investování

Tabulka č. 3: Nepsaná pravidla ekonomické třídy - vlastní zpracování Zdroj: Mikeška a Lévy, 2013, s. 72-74

Modul 5 - Význam jazyka

Využívání jazyka v běžném životě sehrává důležitou úlohu. O způsobech projevu bylo již hovořeno v modulu 4, avšak schopnosti komunikovat ovlivňují život jedince natolik, že ho tento modul zkoumá v širším kontextu. Účastníci se vedle jazykových registrů seznámí s pojmem diskurzivní vzorce a strategií zprostředkování jazykových podnětů. V rámci společných aktivit se badatelé učí rozlišovat a používat jazyk k předcházení konfliktů či odstraňování bariér.

Modul 6 - Jedenáct zdrojů

O existenci vlastních zdrojů, nejen finančních, a nutnosti jejich vlastnictví pro vedení stabilního života bylo již psáno v kapitole 4.1 Mosty z chudoby. V rámci modulu 6 programu Pokrok jsou tyto moduly hlouběji rozebírány a vysvětlovány z hlediska významnosti v životě badatele.

Modul 7 - Posouzení vlastních zdrojů a Modul 8 - Hodnocení zdrojů v komunitě

Vzdělávací program Pokrok je zaměřen na jednotlivce - badatele, ale i na komunitu, ve které badatel žije. V modulech 7 a 8 badatel sám hodnotí úroveň svých vlastních zdrojů a taktéž definuje silné a slabé stránky své komunity. Toto dvoustupňové zhodnocení zdrojů je důležité pro badatele při vytváření osobního plánu, který zpracovává na konci celého vzdělávacího procesu.

Modul 9 - Vytváření zdrojů

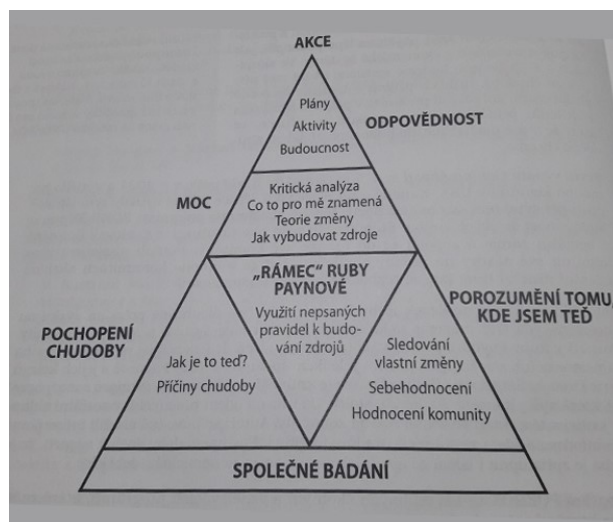
Jediný způsob, jak si zajistit kontinuální stabilitu v životě spočívá v budování vlastních zdrojů. Modul 9 zkoumá podrobněji problematiku zdrojů a definuje několik klíčových bodů

Modul 10 - Osobní plán a plán komunity

Závěrečný modul je logickým výstupem dosavadní práce badatele. V jeho průběhu si sestaví osobní plán v podobě mentálního modulu „Moje budoucnost“, ve kterém znázorní svůj budoucí reálný příběh. Vybaven novými poznatky a znalostmi ze vzdělávacího procesu je připraven svoji teorii změny převést do praxe. Záleží však na něm samotném, v jakém rozsahu a kdy k této změně dojde. (Mikeška a Lévy, 2013) (Krohe a kol., 2014, s. 83-94)

Struktura celého vzdělávacího procesu programu Pokrok je znázorněna v trojúhelníku na obrázku č. 5. Dle DeVola (2013, s. 2) „The triangle you see below is a symbol that includes, in capsule form, everything we'll be doing.“ (překlad: Trojúhelník, který vidíte níže, je symbol, který zahrnuje rámcovou formu všeho, co budete dělat“). Autor dále apeluje na pochopení principu trojúhelníku pro usnadnění práce badatele v průběhu vzdělávacího programu.

Obrázek č.4: Rámec programu Pokrok Zdroj: Mikeška a Lévy, 2013

3.3 Zahraniční výzkumy a studie vzdělávacího programu Pokrok

Pro potřeby této práce bude, při zmiňování realizace vzdělávacího programu v USA, využíván název programu „Pokrok“, což je volný a autory programu schválený překlad anglického originálu „Getting Ahead in Just-Gettin’-By World“. Tento termín je také zakotven a používán ve všech studijních materiálech vzdělávacího programu v České republice.

Za 14 let od doby, kdy byl program poprvé publikován v USA, byl rozšířen a v současné době je realizován ve 45 státech USA a v pěti zemích a různých kontinentech - Kanada, Slovensko, Skotsko, Austrálie, Česká republika. Dle vyjádření P.E. DeVola jsou dalšími zeměmi, kde se prvotní realizace programu teprve připravuje, Mexiko a Irsko.

Pro ukázky studií a citace evaluačních zpráv zahraničních výzkumů byly využity interní dokumenty, které pro potřeby této práci poskytl autor programu Pokrok pan P. DeVol. V souvislosti s realizací programu Pokrok bylo na území USA zpracováno několik studií zabývajících se výzkumem a hodnocením průběhu či dopadů programu Pokrok, jakožto i uplatňování strategie Mosty z chudoby z různých úhlů pohledu, a to jak na lokální, tak i na národní úrovni.

Zde jsou uvedeny a stručně popsány 4 zahraniční výzkumy programu Pokrok, které jsou v originálním provedení svým obsahem nejrozsáhlejší a nejvýznamnější.

1. studie: Getting Ahead in a Just-Gettin’-By World: Program Evaluation Results by Wahler, E.A., PhD., LSW (2016)
2. studie: Connecting Poverty, Culture, and Cognition: The Bridges Out of Poverty Process by Jindra, I.W and Jindra, M.

3. studie: Poverty and the Controversial Work of Nonprofits by Jindra, I.W. and Jindra, M.
4. Bridges Out of Poverty as an Anti-Poverty Strategy in Kennett Square, Pennsylvania by Uhler, K.

3.3.1 Getting Ahead in a Just-Gettin'-By World: Program Evaluation Results

Studie s názvem „Getting Ahead in a Just-Gettin'-By World: Program Evaluation Results (*Pokrok: Výsledky evaluace programu*)“, která byla provedena paní Wahler, E.A., PhD., LSW (2016) z Indiana University, hodnotí průběh programu Pokrok od jeho začátku do konce s akcentací na studium změn konstruktů psychosociologie osobní pohody u účastníků tohoto programu. Tato studie byla prováděna na národní úrovni na výzkumném vzorku 215 badatelů z 19 skupin realizující program Pokrok na území USA, kteří souhlasili s realizací výzkumu v úvodu a na konci programu.

Jedná se o národní studii, která hodnotí změny, které nastaly u dospělých občanů Spojených států amerických, kteří prošli programem Pokrok.

Výzkum probíhal v období od 1. srpna 2014 do 31. července 2015. Výzkumný vzorek tvořilo 215 účastníků, žijící v chudobě a využívající vládní benefity z 19-ti různých míst, které v daném období realizovalo program Pokrok a souhlasilo s účastí v daném výzkumu. Mezi účastníky bylo možné pozorovat velkou rozmanitost podle místa původu, věku, pohlaví, rodinného stavu či zaměstnání a příjmu.

Hlavním cílem výzkumu bylo zjistit, zda účastí v programu Pokrok došlo využitím skupinové intervence ke zlepšení psychosociálního stavu těchto účastníků. Studie hodnotí vzdělávací zkušenosti účastníků v průběhu celého programu Pokrok, tj. od jeho zahájení do konce.

Předmětem studie této práce bylo hledání odpovědí na 3 výzkumné otázky:

1. Jaké jsou přínosy účasti v programu Pokrok?
2. Je program Pokrok efektivnější u některých podskupin?
3. Jaké aspekty programu Pokrok účastníci hodnotí jako nejužitečnější?

1. Pro zjištění odpovědí na první výzkumnou otázku bylo srovnáváno skóre získaných odpovědí účastníků na vybrané otázky z oblasti psychosociální osobní pohody a otázky

znalostí např. z oblasti finanční gramotnosti. Stejně otázky jim byly kladeny v úvodu a na konci programu Pokrok. Dle Wahler (2015) zjištěné výsledky demonstují statisticky významné zlepšení účastníků v oblasti psychosociální pohody, především ve vnímání stresu, duševního zdraví a pohody, schopnosti plánování či upevňování sebevědomí.

2. Účastníci byli rozděleni do skupin dle specifických znaků, např. pohlaví, etnicity, věku či závislostí nebo poruch učení. V rámci takto stanovených skupin byly zkoumány rozdíly s cílem zjistit, zda existují významné rozdíly či odlišnosti ve výsledcích u těchto účastníků. Statisticky významné rozdíly byly zaznamenány především ve skupině účastníků rozdělených dle pohlaví. Muži nevykazovali významné zlepšení ve výsledcích z měření několika konstruktů psychosociální osobní pohody, tak jak tomu bylo u žen.

Rozdíly jsou zaznamenány na následujícím obrázku:

Table 7. Changes in Scores on Measures of Psychosocial Well-being for Gender Subgroups

Scale Name (Range of Potential Scores)	Men's Baseline Score	Men's Follow-up Score	Women's Baseline Score	Women's Follow-up Score
Perceived Stress Scale (0-52)	25.7	24.7	28.7	25.5***
Mental Health Continuum- Short Form				
Positive Affect Subscale (0-15)	10.6	10.8	9.5	10.7***
Social Well-being Subscale (0-25)	12.4	13.5	10.6	13.0***
Psychological Well-being Subscale (0-30)	20.5	21.2	19.2	22.0***
State Hope Scale (6-48)	33.1	35.4*	32.7	38.1***
Agency Subscale (3-24)	15.8	17.0	15.5	18.9***
Pathways Subscale (3-24)	17.3	18.3	17.3	19.2***
General Self-Efficacy Scale (10-40)	30.1	31.8	32.7	38.1***
Interpersonal Support Evaluation List				
Appraisal Support Subscale (0-30)	17.6	18.5	17.1	19.9***
Tangible Support Subscale (0-30)	17.9	17.7	16.0	18.9***
Self-Esteem Support Subscale (0-30)	17.7	19.1**	17.2	19.4***
Belonging Support Subscale (0-30)	18.3	19.0	17.6	20.2***
Overall Functioning				
Poor Physical Health in Previous Month(0-30)	8.3	7.8	8.5	7.1***
Days of Poor Mental Health in Previous Month (0-30)	9.8	8.2	14.2	9.6***
# of Days Health Prevented Usual Activities (0-30)	7.0	6.5	8.0	5.1***

* = $p \leq 0.05$, ** = $p \leq 0.01$, *** = $p \leq 0.001$ (significant changes are highlighted)

Obrázek č.5: Výsledky analýzy konstruktů psychosociální pohody u podskupiny rozčleněné dle pohlaví
Zdroj: *Getting Ahead in a Just-Gettin'-By World: Program Evaluation Results Gender, 2015*

3. Téměř všichni (93%) účastníci se vyjádřili, že program byl prospěšný pro jejich životy. Účastníci označili následujících 5 aspektů programu Pokrok za nejužitečnější:

1. vypracování plánu pro budování zdrojů, 2. naučit se vytvářet zdroje, 3. dobří facilitátoři, 4. vypracování sebehodnocení, 5. být vítaný a cítit se příjemně ve skupině

Závěrem lze konstatovat, že na základě zjištění z výzkumu účast v programu Pokrok vykazuje pozitivní změny u badatelů v jejich znalostech souvisejících s chápáním chudoby, vnímáním stresu. Změny se projevily také v jejich duševním zdraví a pocitu pohody, sociální podpoře či schopnosti plánovat a jednat s vidinou jasného cíle.

Za předpokladu, že je program realizován v souladu s moduly nastavenými jeho autory, dle Wahler (2015) výsledky evaluace potvrzují účinnost vzdělávacího programu Pokrok u účastníků, u kterých se vyskytují mnohonásobné a složité bariéry jejich ekonomické mobility a stability.

V červenci 2016 byla v časopise „Social Work with Groups“ (překlad: Sociální práce se skupinou) zveřejněna revidovaná verze evaluační zprávy E. A. Wahler pod názvem „A Group-Based Intervention for Persons Living in Poverty: Psychosocial Improvements Noted among Participants of „Getting Ahead in a Just-Gettin'-by World“, ve které autorka popisuje a shrnuje všechny aspekty provedené evaluace vzdělávacího programu. (Wahler, 2016)

3.3.2 Connecting poverty, culture, and cognition: Bridges out of Poverty process

Další významnou studií je práce dvou výzkumníků odborníků z University Notre Dame, Indiana v USA s názvem Connecting poverty, culture, and cognition: The Bridges out of Poverty process by Jindra, I.W. and Jindra, M. (2016). Výzkumníci ve své práci hodnotí úspěšnost absolventů programů Pokrok při dosahování a uskutečňování jejich budoucích plánů, které si v průběhu své účasti v programu Pokrok stanovili.

Výzkum probíhal v rozmezí dvou let. V této době oba výzkumníci navštěvovali a pozorovali účastníky primárně vzdělávacího programu Pokrok, ale také účastníky různých workshopů, tréninků či setkání, kde se program Pokrok nebo strategie Mosty z chudoby prezentovali či aplikovali. Následně provedli a analyzovali rozhovory s 39ti absolventy těchto aktivit.

Složení absolventů programu Pokrok bylo následovné:

	Absolventi programu Pokrok	
Pohlaví	Muž	10
	Žena	29
Etnicita	Afro-Američan	24
	Američan	13
	Latino-Američan	2
sociální stav	generační chudoba	19
	střední či nižší společenská vrstva (<i>ocitli se v chudobě kvůli aktuální tíživé životní situaci</i>)	14
	kombinace generační a situační chudoby	6

Tabulka č. 4: Přehled absolventů programu Pokrok - zahraniční výzkum - vlastní zpracování *Zdroj: Jindra a Jindra, 2016*

Hlavním cílem tohoto výzkumu bylo analyzovat kurikulum a průběh vzdělávacího programu Pokrok a zdůraznit, jak se nezisková organizace zabývá problémem chudoby a rozličné kultury prostřednictvím interaktivní práce s nízkopříjmovými jednotlivci nacházejícími se v chudobě nebo tíživé životní situaci. Zkoumá především úspěšnost absolventů při naplnění jejich konkrétních plánů, které si v průběhu programu stanovili a jak byli úspěšní při pokusech změnit svůj život. Dle Jindra a Jindra (2016) změna u některých spočívala v nalezení zaměstnání nebo stabilního bydlení, u jiného návrat do školy a další. Na základě schopnosti zrealizovat svůj plán v praxi výzkumníci zhodnotili absolventy následovně:

- 18 úspěšných
- 17 téměř úspěšných
- neúspěšné

Závěrem je důležité konstatovat, že neexistují absolutní standardní kritéria měření úspěšnosti, ale to, co se počítá, jsou reálné změny, které každý jednotlivý člověk ve svém životě udělal.

Tato studie byla také publikována v časopise „Journal of Poverty“ (překlad: Časopis o chudobě) v červenci 2016.

3.3.3 Poverty and the Controversial Work of Nonprofits by Jindra M. and Jindra I. (2016)

Další zajímavou prací amerických odborníků je článek publikovaný v říjnu 2016 v elektronické verzi časopisu Society. Tento článek analyzuje rozdíl mezi relačním způsobem práce aplikovaným především neziskovými organizacemi v souvislosti s jednáním s jednotlivci v tíživých životních situacích a strukturálním přístupem ze strany akademiků a politiků.

Diskutují zde o širším teoretickém kontextu, který vytváří zamítavý pohled odborníků na relační práci s lidmi v chudobě. Dospívají však k názoru, že při práci s lidmi v chudobě je velmi důležitý a potřebný mnohostranný přístup, který dle autorů článku právě strategie Mosty z Chudoby a vzdělávací program Pokrok nabízí. (Jindra a Jindra 2016)

3.3.4 Bridges Out of Poverty as an Anti-Poverty Strategy in Kennett Square by Uhler Kate from SIT Graduate Institute

Hodnocení využití strategie Mostů z chudoby včetně realizaci Programu Pokrok je obsahem práce Kate Uhler z SIT (School for International Training) Graduate Institute. V období června 2016 až května 2017 provedla výzkum na lokální úrovni, ve kterém sledovala a vyhodnocovala implementaci Mostů z chudoby a výsledky absolventů programu Pokrok realizovaného organizací KACS - Kennett Area Community Service v Kennett Square v Pennsylvánii USA.

V úvodu studie zkoumá jak historický, tak současný kontext chudoby a různé způsoby intervence proti ní v USA, na který navazuje samotným výzkumem modelu Mostů z chudoby a jeho implementací v Kennette Square. V této části je zahrnuta obsahová analýza publikací Mostů z chudoby, rozhovory s lídry Mostů napříč USA, doplňující rozhovory s účastníky z Kennett Square a další data shromážděná organizací KACS v úvodních fázích implementace vzdělávacího programu Pokrok.

Ve své práci dospěla k závěru, že implementace strategie Mostů z chudoby v rámci komunity má svůj potenciál změnit či vytvořit lepší podmínky nejen pro jednotlivce žijící v tížné životní situaci, ale také potenciál změnit myšlení a postupy práce aktérů na místní úrovni s cílem povzbudit je k práci při odstraňování překážek, což bude vyžadovat především čas.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZKUMNÁ ČÁST

Výzkumná část je svým obsahem zaměřená na hodnocení vzdělávacího programu Pokrok ze strany jeho účastníků. Pro zjištění výsledků hodnocení byl zvolen kvalitativní výzkum v rámci, kterého byly využívány metody rozhovoru, pozorování a analýzy osobních plánů dotazovaných účastníků s cílem hlubšího porozumění jevů a souvislostí týkajících se průběhu a vlivů programu Pokrok na účastníky výzkumu. V první fázi praktické části je vymezen výzkumný problém, výzkumné otázky spolu s dílčími výzkumnými otázkami a je zde definován cíl výzkumu. Tato část se dále věnuje popisu metodiky evaluačních nástrojů sběru dat, výzkumnému vzorku a popisu způsobu analýzy dat. Druhá část zahrnuje popis setkání programu Pokrok a následnou analýzu nashromážděných dat. Praktickou část uzavírá interpretace dat a závěrečná diskuze týkající se dosažených výsledků.

4.1 Vymezení výzkumného problému

Vzdělávací program Pokrok realizovala nezisková organizace Centrum pro komunitní práci východní Morava v rámci svého projektu s názvem „Přes Mosty do práce“. S ohledem na skutečnost, že jsem se podílela na přenosu a prvotní implementaci tohoto programu na území České republiky (viz popis programu Pokrok v kapitole č. 4.2) byl výběr tématu hodnocení tohoto programu zcela účelný a jeho výsledky budou prezentovány nejen v rámci této práce, ale budou využity také v praxi pracovníky organizace při zpracovávání celkové evaluace výše zmíněného projektu.

Téma výzkumu bylo zvoleno z důvodu mé osobní participace na první pilotní realizaci tohoto vzdělávacího programu na území České republiky a dále také za účelem provedení prvního celkového hodnocení tohoto programu, který nebyl nikým doposud zpracován. I přestože se v dnešní době problematice hodnocení vzdělávacích programů věnuje hodně pozornosti a dle dostupné literatury bylo zpracováno již mnoho výzkumů na toto téma, výzkum zpracovaný v praktické části této bakalářské práce je však první svého druhu na území České republiky, který přináší kompletní zhodnocení programu Pokrok ze strany jeho účastníků.

Výstupy z provedeného výzkumu budou využity nejen pro potřeby této práce, ale zjištěné výsledky hodnocení budou prezentovány a zohledněny v rámci mé profese při přípravě dalšího programu Pokrok. Tento bude určen taktéž pro cílovou skupinu nezaměstnaných osob z řad rizikových skupin na trhu práce.

Vybrané téma této práce má úzkou souvislost se studovaným oborem andragogiky v profilaci na řízení lidských zdrojů v neziskové sféře. V průběhu realizace programu byly v různých formách dotčeny různé oblasti, které byly předmětem studia. Konkrétně se jednalo o oblasti rozvoje lidských zdrojů formou individuálního přístupu ve vzdělávání dospělých, andragogické didaktiky aplikované v průběhu programu nebo lektorským dovednostem ze strany facilitátorů programu. Provedený výzkum poskytl důležitá fakta poskytující komplexní pohled na realizovaný program Pokrok včetně konstruktivní kritiky upozorňující na chyby a nedostatky, kterých je třeba se vyvarovat, a nabízí doporučení k jejich řešení.

4.2 Výzkumné otázky a cíle

Výzkumné šetření si kladlo za cíl zjistit, jak je vzdělávací program Pokrok hodnocen ze strany jeho participujících účastníků. Pro zajištění výsledků byla definována hlavní výzkumná otázka a další dílčí otázky, které konkretizují oblasti zájmu daného výzkumu.

Výzkumná otázka: Jak účastníci hodnotí program Pokrok?

Dílčí výzkumné otázky:

1. Jak účastníci popisují roli „badatele“ v rámci programu Pokrok?
2. Jak účastníci hodnotí jednotlivé moduly v rámci programu Pokrok?
3. Jak účastníci hodnotí roli facilitátora programu Pokrok?
4. Jak účastníci hodnotí organizační stránku programu Pokrok?
5. Vyhovoval účastníkům nastavený obsah programu Pokrok?
6. V čem účastníci vidí přínos své účasti v programu Pokrok?

Výzkumný cíl: Zjistit, jak účastníci hodnotí program Pokrok

Dílčí cíle:

1. Zjistit, jak účastníci popisují roli „badatele“ v rámci programu Pokrok

2. Zjistit, jak účastníci hodnotí jednotlivé moduly v rámci programu Pokrok
3. Zjistit, jak účastníci hodnotí roli facilitátora programu Pokrok
4. Zjistit, jak účastníci hodnotí organizační stránku programu Pokrok
5. Popsat, zda vyhovoval účastníkům nastavený obsah programu Pokrok
6. Identifikovat přínosy účastníků jejich účasti v programu Pokrok

4.3 Metody sběru dat

Pro zajištění saturace dat pro prováděný výzkum byly zvoleny 3 rozdílné metody sběru dat. Jednalo se o hloubkový rozhovor (1), metodu pozorování (2) a analýzu osobních plánů (3) absolventů programu Pokrok. Sběr dat probíhal v rozmezí měsíců září 2017 až únor 2018.

S ohledem na etickou stránku kvalitativního výzkumu byl na úvodním setkání programu Pokrok účastníkům vysvětlen můj záměr provádět výzkum a byli zajištěny ústní souhlasy účastníků s mou přítomností v průběhu jednotlivých schůzek vzdělávacího programu za účelem jejich pozorování. Účastníci byli dále ujistěni o tom, že nebudou zveřejněna žádná data, která by vedla k jejich identifikaci ani nebudou předávána třetím osobám za účelem dalšího užitku. Dle Švaříčka a Šed'ové (2007) „Základním imperativem je, aby nedošlo k žádné újmě účastníků výzkumu.“

1) Rozhovor byl polostrukturovaný v rámci kterého měl tazatel připraveno otázky, ale respondent měl možnost odpovídat v širším kontextu, než jak je tomu u strukturovaného rozhovoru. (Průcha, 2014, s. 120). Rozhovor byl veden se všemi účastníky výzkumu. Otázky do rozhovoru byly sestaveny v souladu s dílčími oblastmi výzkumu, avšak v průběhu výzkumu byly aktuálně modifikovány dle reakcí a odpovědí účastníků. Před každým rozhovorem byli účastníci znovu dotázáni, zda souhlasí s jeho nahráváním na diktafon. Pouze jeden účastník tuto variantu odmítl a jeho odpovědi byly zaznamenávány ručně.

2) Další použitá metoda sběru dat bylo pozorování účastníků na setkáních v průběhu celého vzdělávacího programu. Jednalo se o nestrukturované participační pozorování. Po celou dobu pozorování byly zaznamenávány informace o průběhu schůzek zahrnující chování a vystupování účastníků, jejich reakce, zajímavé momenty a další. Cílem nestrukturovaného pozorování bylo zachytit a popsat jevy a události programu, tak jak ve skutečnosti probíhaly. (Průcha, 2014, s. 113). Na schůzkách jsem většinou seděla

v ústraní, tak abych nenarušovala jejich průběh, avšak v případě zajímavé aktivity jsem využila možnosti participace na jejím průběhu, což mi umožnilo lepší pohled a pochopení dané situace a konkrétního jednání účastníků. Při pozorování jsem se soustředila na následující otázky: jak a kde probíhaly jednotlivé schůzky programu Pokrok, jaká je atmosféra v místnosti a zda se postupem mění, přístup facilitátorů k účastníkům, vzájemné vztahy, spolupráce a reakce účastníků na probíraný obsah a jejich zapojení do různých aktivit.

3) Dalším a posledním zdrojem dat tohoto výzkumu byly individuální osobní plány účastníků programu Pokrok. Osobní plán zpracovává každý absolvent vzdělávacího programu v jeho závěrečné fázi a tento plán je považován za finální výstup absolventa.

4.4 Výzkumný vzorek

Výběr výzkumného souboru probíhal ve dvou fázích. První fáze probíhala v měsících září a říjen 2017 a druhá v prosinci 2017 a lednu 2018. Při přípravě výzkumu této práce byli původně do výzkumného vzorku zahrnuti pouze přímí účastníci programu Pokrok z řad absolventů. Jedná se o cílovou skupinu programu, která byla vytipovaná a účelně vybraná dle kritérií projektu v rámci, kterého se program konal. Účastníci museli splňovat dvě ze tří kritérií:

- 1) věk do 25 let
- 2) vzdělání v rozsahu ISCED 1-2
- 3) evidence na Úřadu práce déle než 6 měsíců; neaktivní

Výše uvedená kritéria mohla být příčinnou nedostatečného projevu v rámci realizovaných rozhovorů. Nízký stupeň vzdělání a sociální odloučení způsobené dlouhodobou nezaměstnaností v kombinaci s nervozitou spojenou s nahráváním zřejmě limitovala odpovědi účastníků natolik, že výstupní data byla dostatečně nasycena pro zajištění validního hodnocení prováděného výzkumu. Výzkumný soubor byl tedy rozšířen a doplněn o další účastníky programu Pokrok, kteří v něm zastávali neméně důležitou roli a svými plnohodnotnými výpověďmi přispěli k celkové analýze a hodnocení programu Pokrok.

Účastníci programu Pokrok				
Kategorie		Absolventi Pokroku	Účastníci výzkumu	
			badatelé	ostatní účastníci
pohlaví	muž	5		2
	žena	13	5	2
věk	do 24	12	2	
	25 - 50	6	3	4
postavení na trhu práce	délka evidence na ÚP - 6 měsíců až 1 rok	6		
	délka evidence na ÚP - nad 1 rok	8	3	
	neaktivní nebo na RD	4	2	
	zaměstnaný			4
vzdělání	ISCED 1-2	18	5	
	ISCED 3-4			1
	ISCED 5-6			3

Tabulka č. 5: Výzkumný vzorek Zdroj: vlastní zpracování

Výsledný zkoumaný vzorek byl složen z absolventů programu Pokrok, facilitátorů a zástupců projektového týmu v roli organizátorů programu. Zkoumanou skupinu tvořilo 7 žen a 2 muži. Členění účastníků dle věku, postavení na trhu práce a dosažený stupeň vzdělání je znázorněno ve výše uvedené tabulce č. 5.

4.5 Způsob analýzy dat

Pro analýzu a interpretaci dat byl v rámci provedeného kvalitativního výzkumu zvolen *přístup zakotvené teorie*, která Švaříčka a Šed'ové (2007) „představuje sadu systematických induktivních postupů pro vedení kvalitativního výzkumu vy vytváření teorie.“ Tento systematický přístup nejprve umožnil podrobněji prozkoumat danou problematiku a následně na základě získaných dat zformulovat nové poznatky neboli zakotvit data do

teorie. Nejprve byla všechna získaná data zpracována a připravena pro další práci s nimi. Rozhovory byly přepsány a poznámky z pozorování sepsány do souvislého textu. V první fázi analýzy dat bylo využito *otevřeného kódování*, kdy byly k jednotlivým částem textu přiřazovány kódy identifikující obecnější oblasti textu. Tyto kódy byly v další fázi *axiálním a selektivním* kódováním v logické souvislosti seskupovány do kategorií mezi kterými vznikaly propojení a příčinné či důsledkové vztahy. Vzniklé vazby mezi kategoriemi byly v závěrečné fázi graficky zpracovány do modelu, který je podrobně popsán a interpretován v rámci kapitoly 5.1.

4.6 Popis programu

Setkávání účastníků vzdělávacího programu Pokrok probíhala každé pondělí a čtvrtek v odpoledních hodinách ve školících prostorách penzionu na Jižní v Přerově. Všichni účastníci vzdělávacího programu byli zástupci etnické menšiny romské populace. Po dobu 8 týdnů se pravidelně během 16 schůzek setkávalo 15 osob spolu se dvěma facilitátory. Před samotným zahájením každého setkání si účastníci mohli vzít připravené občerstvení, navzájem debatovali a řešila se nezbytná administrace spojená s projektem jako je například podepisování prezenčních listin.

V úvodu každé schůzky facilitátoři přivítali účastníky, zeptali se jich, co je nového a dotazováním účastníků byla provedena stručná rekapitulace průběhu předešlé schůzky. Facilitátoři se účastníků ptali na to, co si pamatují z předchozího setkání, aby si témata zopakovali a ujistili se, že probíraná problematika byla ze strany účastníků pochopena. V případě potřeby informace doplnili a ujasnili. Následovalo seznámení s novým tématem, který odpovídal konkrétnímu modulu programu Pokrok. Průběh jednotlivých setkání měl interaktivní charakter. Facilitátoři uvedli téma a následně nechali účastníky, které v programu nazýváme badateli, aby si pomocí např. tvorby mentálních map, kreslení, či plněním různých úkolů či prostřednictvím diskuse charakterizovali svou situaci související s daným tématem. Facilitátoři kombinovali metody individuálního přístupu s coachingem, kterými přiměli účastníky nad danou problematikou samostatně přemýšlet a hledat řešení.

Důležitou součástí každé schůzky bylo, pro zajištění pozornosti a motivace účastníků, poskytnutí několika krátkých přestávek. Účastníci programu nejsou zvyklí trávit někde

3 hodiny bez přestávky. Na závěr každého setkání se facilitátoři s účastníky domluvili, že se uvidí příště, poděkovali za jejich práci a rozloučili se. Poté se pak řešily další záležitosti spojené s realizací projektu individuálně s jednotlivými účastníky programu. Všem účastníkům byla vždy poskytnuta podpora ze strany vedení projektu, tj. vedoucím projektu nebo manažerem projektu, který byl také vždy osobně přítomen na každém setkání a byl k dispozici, pokud někdo něco potřeboval či se chtěl domluvit na dalších aktivitách.

Závěrečná schůzka probíhala formou absolventské oslavy, kdy se již neprobírala žádná témata, ale v rámci přátelské diskuze byl slovně zhodnocen celý průběh programu. Přítomni byli absolventi programu, facilitátoři i zástupci projektového týmu. Celý program byl ukončen závěrečnou řečí vedoucího projektu, který všem účastníkům poděkuje za účast a nezapomněl připomenout, že absolvování programu Pokrok je prvním důležitým krokem k naplnění osobních změn a vymanění se z tíživé situace, ve které se badatelé nacházejí, avšak jejich snaha o změnu by měla pokračovat i nadále. Pokrok je začátek cesty k jejich plnohodnotnému životu, na které jsou ostatní účastníci programu připraveni jim poskytnout potřebnou podporu.

4.7 Rizika výzkumu

V průběhu realizace výzkumu se vyskytly i drobné problémy spojené s oslovováním cílové skupiny a výběrem konkrétních respondentů k provedení rozhovorů. Někteří se výzkumu nechtěli vůbec zúčastnit, jiní bojovali se stresem a nervozitou, jelikož dle jejich slov ještě s nikým takový rozhovor nevedli. Odpovědi respondentů, kteří se zapojením do výzkumu souhlasili, byly bohužel nedostačující pro účely kvalitativního výzkumu. Omezení jejich projevu, možnosti a způsoby jejich komunikace a rozsah jejich odpovědí reflektovali stupeň jejich vzdělání a specifickou kulturu spojené s příslušností k etnické menšině romské populace. Na základě této skutečnosti byla přijata okamžitá opatření a došlo k rozšíření výzkumného vzorku na všechny účastníky programu Pokrok - badatele, facilitátory a zástupce projektového týmu jako účastníky programu zajišťující jeho organizační zázemí.

Doplnění účastníků výzkumu se ukázalo ve výsledku jako velmi přínosné pro potřeby zpracování výzkumu, jelikož byly získány komplementární data o programu Pokrok, které

byly využity jako hodnotný podklad pro zhodnocení dílčích prvků programu Pokrok z různých úhlů pohledu.

Drobná komplikace nastala ve chvíli, kdy jeden z respondentů odmítl být nahráván, a tudíž jeho odpovědi byly zaznamenávány ručně. V takovém případě nebylo možné zajistit stoprocentní transkripci jeho výpovědí a záznamy se trochu liší od slovního originálu. Tato skutečnost však neměla vliv na výslednou interpretaci pořízených dat.

5 VÝSLEDKY ANALÝZY DAT

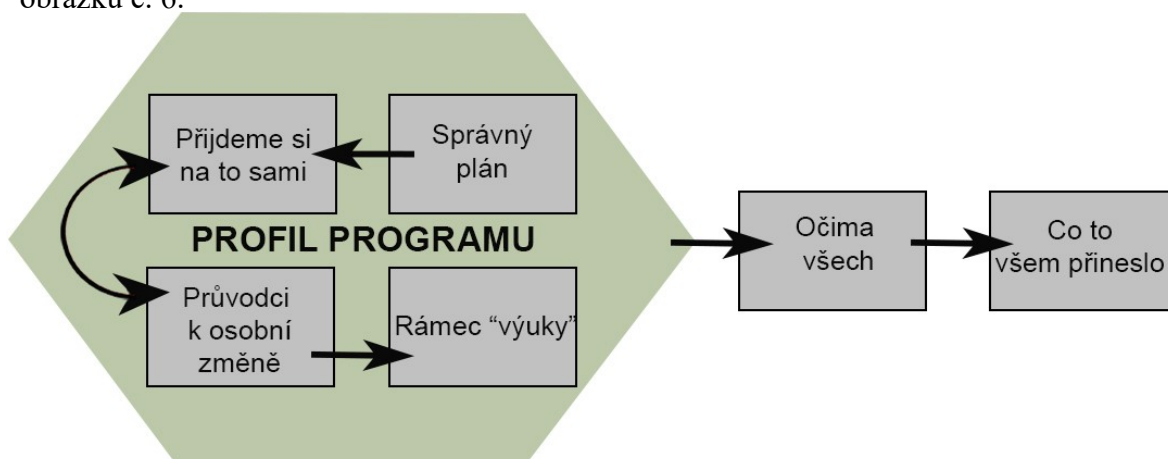
Výsledky výzkumu jsou formulovány na základě zakotvené teorie spočívající ve vytváření kategorií seskupováním kódů vytvořených v rámci otevřeného kódování. Jednotlivé kategorie byly následně axiálními a selektivním kódováním uvedeny do vzájemných vztahů a souvislostí, což vedlo k celkovému zhodnocení celého programu v širším kontextu a konstruování nových teorií.

Interpretované výstupy jsou v jednotlivých kategoriích doplněny a podloženy přímými citacemi z transkriptů pořizovaných rozhovorů, poznámek z pozorování a osobních plánů badatelů, které nejlépe reflektovali a doplňovali interpretaci informací.

5.1 Kategorie

V průběhu selektivního kódování vznikla jedna centrální kategorie **Profil programu**, která integruje šest ostatních kategorií - **Přijďeme si na to sami**, **Průvodci k osobní změně**, **Správný plán**, **Rámec „výuky“**, **Očima všech** a **Co to všem přineslo**. Hlavní kategorie Profil programu popisuje podobu skutečného programu a je systematicky uvedena do vztahu k dalším kategoriím. Plní zastřešující funkci kategoriím Přijďeme si na to sami, Průvodce k osobní změně, Správný plán, Rámec „výuky“, které utváří celou programovou podobu. Naopak centrální kategorie má vliv na kategorie Očima všech a Co to všem přineslo, mezi kterými je vztah vzájemné závislosti.

Kategorie byly sestaveny na základě společných témat a spojitostmi mezi jednotlivými kódy. Provázanost kategorií byla graficky zpracovaná do modelu, který je znázorněn na obrázku č. 6.

Obrázek č. 6: Model kategorií Zdroj: vlastní zpracování

Následující kapitoly přináší podrobný popis jednotlivých kategorií, souvislostí mezi nimi a vzájemné vazby.

5.1.1 Přijdeme si na to sami

Kategorie Přijdeme si na to sami je naplněna kódy *vlastními silami, ostych, zdroj informací, síla skupiny, etnikum, docilita*.

Přijdeme si na to sami je kategorie popisující strukturu a vlastnosti přímých účastníků programu Pokrok, kterým se v terminologii programu říká badatelé. Základní informace o badatelích (věk, pohlaví, vzdělání) jsou specifikované v tabulce č. 5 - výzkumný vzorek v kapitole 4.4. Kategorie Přijdeme si na to sami přináší kompletní informace týkající se charakteristiky role badatele, jeho chování a interakce s ostatními badateli a dále zkoumá jednotlivé fáze vývoje badatele jak z pohledu jednotlivce, tak celé skupiny, což mělo vliv na hlavní kategorii Profil celého programu.

Společným činitelem badatelů je jejich tíživá životní situace, ve které se dlouhodobě nachází. Program Pokrok jim nabízí možnosti a ukazuje jim cestu, jak se z ní vymanit. Účastníci zde nejsou pouhými pasivními posluchači výkladu obsahu vzdělávacího programu Pokrok, ale stávají se z nich badatelé, kteří „...hledají ve svém současném životě, kde mají jaké problémy, a jaké jsou příčiny těch problémů.“ „Ten badatel zjišťuje ty příčiny, sám prostě si je uvědomuje a vlastně i nějaká ta řešení.“ Účastníci jsou zdrojem všech informací a vlastními silami si přichází na příčiny své nepříznivé situace a sami přichází na různá řešení. „Sám prostě si je uvědomuje. Tak vlastně to má pro něj větší přidanou hodnotu, to že na to přišel sám, než kdyby mu vlastně někdo říkal, co dělá on blbě, tak vlastně nevezme si z toho tolik, pokud se s tím tak neztotožní.“ „Aha, tak už vím, proč mi nevychází ty peníze nebo proč jako jsem na tom, jak jsem.“ Přišli si na to vlastním úsilím, což mělo v procesu učení se větší přidanou hodnotu, než kdyby jim to facilitátoři řekli. Ve chvíli, kdy si badatel uvědomí svoji důležitou roli v rámci programu Pokrok, kdy se z něho stává expert na vlastní život, nalézá i smysluplnost své účasti, což je pozitivní a motivující pro absolvování celého programu.

Úvodní setkání programu byla doprovázena počáteční nedůvěrou a ostychem ze strany většiny přítomným osob. „Tak já jsem se ze začátku hodně styděla jako. Mě to trvalo teda asi dýl než všem ostatním, jako když jsem začala mluvit a nějak se zapojovat.“ „Ti

účastníci ze začátku, ze začátku nebyli úplně otevření, styděli se.“ „... když tam byli poprvé, tase měli seznámit, představit, to byl obrovský problém.“ Jedná se o přirozený projev studu, který byl v tomto případě ještě spojen s prvky nejistoty většiny účastníků, což způsobilo téměř nulovou aktivitu z jejich strany na úvodních setkání. *„...oni přesně nevěděli do čeho jdou, kdo to bude pro ně přednášet a jestli tomu budou rozumět.“ „... nechtěli mluvit před druhýma, protože si mysleli, že se jim budou smát.“* Všichni byli v očekávání, co jim program přinese, a co naopak budou muset obětovat. *„... tu svoji roli tam vnímali jako jednak člověka, který tam přichází něco získat, ale zároveň jejich role je i té skupině něco dát“.*

Zlomový bod nastal po několika setkáních, kdy si badatelé sami uvědomili, že to, co jim bylo vysvětlováno není hloupost. Získané informace jim začaly dávat smysl. *„Rozumí tomu, co my po nich vlastně chceme a co jim vysvětlujeme.“* Ostych a nejistota badatele vystřídala důvěra k ostatním účastníkům, důvěra v obsah programu a víra v sám sebe a vlastní úsilí něco změnit. *„... oni se strašně začali divit a přemýšlet a klást sami sobě otázky, že proč to tak je a jestli to jde změnit.“ „Čím dýl tam byli, tak viděli, že ta změna je v nich, že oni to můžou změnit, nikdo jiný.“*

Důležitou roli při adaptaci badatele své role sehrálo etnické homogenní složení celé skupiny. Tento fakt měl jednoznačně pozitivní vliv na fungování celé skupiny v průběhu vzdělávacího programu a na vytváření vzájemných přátelských vztahů jednak mezi účastníky samotnými, ale i k ostatním účastníkům programu. Při rozhovorech někteří účastníci odpovídali na otázky v množném čísle jakoby za celou skupinu. *„Respektujeme všeci jako kolektiv. Není co dodat.“ „Kdyby bylo špatně, nechodili bychom“ „Je nám tady dobře.“* Síla skupiny, která se projevila po odbourání úvodního ostychu, měla na jednu stranu vliv na přístup a vzájemnou motivaci účastníků, a na druhou stranu se pozitivně odrážela na atmosféře jednotlivých setkání. *„... byli jsme víc těch lidí jako by dohromady a učili jsem se i hodně od sebe sami.“ „Všichni jsme si padli. Kolektiv dobřej.“*

Dispozice každého člověka k učení jsou rozdílné. U lidí s nízkým stupněm vzdělání, což byl případ badatelů programu Pokrok, lze předpokládat, že jejich schopnost a vybavenost k učení je nižší. *„... mají problém s tím, když se mají něco naučit, tak oni se neumí učit jako kdyby ušima.“* Role badatelů jim umožnila spolupodílet se na nastavení Rámce „výuky“, který byl jejich schopnostem, možnostem a konkrétním potřebám přizpůsoben.

Z výše uvedeného je patrná provázanost a souvislost kategorie Přišli si na to sami s kategorií Rámec „výuky“, kde se promítly prvky individuálního nastavení obsahu programu, což úzce souvisí s další kategorií Průvodce k osobní změně v rámci, které byly tyto prvky zohledněny v nastavené strategii práce s badateli.

5.1.2 Průvodci k osobní změně

Kategorie Průvodci k osobní změně byla stanovena těmito kódy *důvěra, osobnost, schopnosti a dovednosti, taktika, souhra a zodpovědnost*.

Chceme-li, aby se člověk otevřeně bavil o svých problémech je nezbytné si v první řadě získat jeho důvěru. Na každém začátku stojí nedůvěra mezi lidmi, kteří se neznají. Je to normální projev každého člověka na novou situaci. Vztah mezi facilitátory a badateli se nelišil od výš zmíněného a postupně se vyvíjel od prvotního ostychu a téměř nezájmu se jakkoliv angažovat „*Ze začátku nebyli úplně otevření, styděli se.*“, „*Nemůžeme suše vyprávět teorii změny, když ta skupina v tu chvíli nemá důvěru v to, co říkáte.*“, přes postupné otevírání se a diskutování nad problémy „*Jak se setkávali, tak začali více důvěřovat těm facilitátorům, začali více důvěřovat i těm dalším účastníkům.*“, až po moment prolomení ledů, kdy si badatelé uvědomili, že facilitátoři jsou tam pro ně a podávají jim pomocnou ruku v jejich tíživé situaci. „*Jak jsme získali tu důvěru, že to, co tvrdíme je pravda, tak potom oni spolupracovali a pracovali na sobě.*“, „*Na konci programu Pokrok můžeme vidět navázaný vztah, navázanou důvěru mezi facilitátorem a badatelem.*“ Tvrzení dokládají i výpovědi účastníků v jejich osobních plánech, kdy na otázku „*Na koho se obrátíte ve svém dalším životě?*“ uváděli většinou vedle rodinných příslušníků i jména obou facilitátorů.

Role facilitátora programu Pokrok není jednoduchá. Vyžaduje konkrétní dovednosti a schopnosti spojené s vedením skupiny, komunikační schopnosti a odborné znalosti z oblasti sociální práce. „*Určitě to musí být odborník jak na sociální oblast, tak na vztahovou oblast. Musí uřídit celou tu skupinu lidí a dávat jim nějaké návodné kroky, pracovat s nima, tak jak se má. Interaktivně.*“ Samotní facilitátoři se o své roli vyjadřovali s určitou důstojností a respektem. „*Já jsem, no, já k té roli mám docela respekt. Cílová skupina lidí z vyloučených lokalit je náročná skupina lidí, se kterou je potřeba umět pracovat.*“ Profesionální přístup facilitátorů založený na profesních zkušenostech

a schopnostech aplikovat je v praxi je prvotním krokem k dosažení vzájemné souhry mezi nimi, která se následně projevila na jejich spolupráci a zvolené strategii. *„Mohli jsme se vzájemně doplňovat a střídat jako v těch různých fázích toho programu. A to si myslím, že bylo super.“* Velmi pozitivně se na práci s cílovou skupinou projevila také zvolená kombinace genderu a etnické příslušnosti facilitátorů. *„Velice výborná kombinace byla, že to byl muž - žena, Rom - neRom. Oni to přijali přesně tak, jak to má být, že jim to vyhovovalo. Žena tak šla za ženou a když třeba chtěla něco vysvětlit po romsky, ale ne romštinou, jako tým jejich myšlením, tak šla za mnou.“* Tato možnost výběru upevňovala vzájemnou důvěru, která hrála, jak již bylo v úvodu kategorie zmíněno, významnou roli pro dosažení požadovaných výsledků programu.

S ohledem na nízkou kvalifikaci badatel bylo potřeba některé pasáže programu ze strany facilitátorů více vysvětlovat a vracet se k nim, aby došlo k úplnému pochopení dané problematiky. *„Takže jsme se museli vrátit a říct třeba, že tohle slovo znamená tuto část a znamená to tohle a tohle.“* Důležitá byla následná reakce facilitátora, který vyzval badatele ke zpětnému vysvětlení, zda-li rozumí, co jim bylo řečeno. *„Tak já jsem musel hodně sledovat, jestli tomu rozumí a ptát se jich na zpětnou vazbu okamžitě. Ať mi to vysvětlí, co jsem řekl.“* Takto zvolená strategie založená na opakování a vysvětlování určitých jevů se osvědčila. *„A pak už jim to docvaklo, ale museli jsme se vracet a opakovat to tím stylem.“* Samotní badatelé na to reagovali velmi pozitivně a tímto přístupem se postupně upevňovaly vzájemné vztahy mezi nimi. *„Třeba jsme nevěděli, do je asertivní. Tak nám to vysvětlili, byla tam i ukázka toho chování.“* *„Dokážou odpovědět teda na každou otázku, když máme nějaký dotaz.“* *„No a tady, když jsme řekli něco špatně, no tak prostě nám to vysvětlili, že to máme říkat trošku jinak.“* Tento přístup obou facilitátorů se odrazil i v hodnocení osobnosti facilitátorů, kdy na dotaz tazatele „Co říkáte na facilitátory?“ odpovídali respondenti téměř shodně. *„Úplně suproví lidi.“* *„Super lidi. Nevím, co dodat.“* *„Všechno se se mi na nich líbilo.“* *„Oni jsou příjemní, hodní, se vším nám pomáhají.“*

Facilitátoři jsou ti, kteří musí v průběhu programu stále udržovat jistou hladinu zájmu je pouze vedou k dosažení změny v životě a ukazují jim způsob, jak toho dosáhnout. *„Jsou to takoví průvodci v podstatě tím programem a pomáhají těm účastníkům různé věci pochopit a navedou je na to, jak vlastně s těm informacema pracovat a jak něčeho*

dosáhnout.“ Pomáhají jim najít řešení a ukazují jim možnosti, jak se vrátit k plnohodnotnému životu, provází je k jejich osobní změně.

5.1.3 Správný plán

Kategorie **Správný plán** byla naplněna kódy *dostupnost, didaktické pomůcky, hotel, projektový tým a pravidla nejsou povídla.*

Tato kategorie na jedné straně ovlivňuje průběh programu a na straně druhé má vliv jednak na celkové pojetí programu ze strany Badatelů a také na konečnou podobu Profilu programu. Setkání účastníků programu probíhala v hotelu na okraji města Přerova. Tento hotel poskytuje kromě ubytování i komplexní služby při pořádání kurzů, firemních akcí či různých seminářů. Výběr tohoto zařízení nebyl ze strany organizátorů programu náhodný, nýbrž navazoval na předchozí dobrou vzájemnou spolupráci. I přestože se hotel nachází na předměstí, byl pro účastníky programu dostupný, jelikož většina z nich pochází ze sociálně vyloučené lokality, která se nachází také na kraji města. „*Bylo to trošku na okraji, ale pořád prostě blízko pro ty lidi odkud pocházeli, takže to bylo dobré.*“ „*Tak úplně obecně to místo bylo dobře zvolené.*“ „*Jako dobrý. Nám se tady líbí jako. Prostředí vybrali dobrý.*“ Při výběru lokality byla brána v potaz i skutečnost, že absolventi programu spadají mezi rizikovou skupinu dlouhodobě nezaměstnaných, jejichž finanční zdroje jsou limitovány. Nemuseli tedy vynakládat žádné prostředky na cestovné „*Většina zná ten penzion, ví, kde se nachází, bydlí třeba i poblíž.*“

Zajištění materiálního vybavení a nastavení vhodných podmínek pro osobní pohodu každého v místnosti je jedním z klíčů úspěchu jakéhokoliv vzdělávacího programu. „*Byla tam voda, udělal si třeba kafe, to jsou takový ty drobnosti, který po té technické stránce zpříjemňují pro ty účastníky to školení.*“ Zmíněné drobnosti především udržovaly potřebnou energii a soustředěnost zúčastněných. „*Projekt byl připravený. Co jsme potřebovali, tak materiálně byl úplně výborný.*“ „*A pitný režim, a tak byl fajn.*“

Dalším důležitým aspektem k zajištění kvalitní organizace programu, je i vzájemná spolupráce a součinnost mezi účastníky organizátory a pronajímateli prostor. S tím je spojená i schopnost sdělovat si nejen pozitivní, ale i negativní zpětné vazbu, která se organizátorům v jisté míře dostala. Příčiny nespokojenosti souvisely s příslušností absolventů programu k etnické menšině a do jisté míry zde hrály roli i zažitě předsudky

k těmto lidem ze strany zástupců hotelu. „...*, který byl trošku nespokojený s tím, že mezi účastníky byli Romové ...*“, „...*, že to jako úplně není příjemné, že tam ta skupina takhle dochází.*“ Často postávali venku, někdy i s rodinnými příslušníky, což je pro příslušníky romské populace specifické.

Zajímavým zjištěním výzkumu bylo, že na tuto negativní zkušenost v rozhovorech neupozornil žádný z účastníků z řad absolventů programu. Vnímání této skutečnosti, reakce na ni a způsoby, jak se s danou situací vyrovnávali samotní Romové popisovali pouze facilitátoři a organizátoři. „... *prostě to jako zažili, ti lidi si tím prošli, vnímali to jako něco negativního.*“ „*A samo to třeba pak komentovali, že se trénovali v tom, že se nenechají rozhodit.*“

Získání negativní zpětné vazby „... *je samozřejmě dobré. jako jsme rádi za to, že provozovatelé hotelu nám to umí říct*“ vede k zamyšlení se a uvědomění si nedostatků a jejich nápravě v rámci budoucích programů. „*Takže tohle bude potřeba příště dopředu nějak, nějak nastavit, aby tyhle problémy nevznikaly.*“ „*Možná, že je důležité jim vysvětlit na začátku, koho si můžou vzít s sebou.*“

5.1.4 Rámec „výuky“

Kategorie **Rámec „výuky“** byla naplněna kódy *odlišnost, moduly, šité na míru, zážitkové vzdělávání, návaznost, nutno přizpůsobit.*

Rámec „výuky“ je nastaven univerzálně v souladu s americkým originálem a je založen na interpretaci modulů na jednotlivých setkání. Tyto moduly lze přirovnat k tematickým blokům klasických vzdělávacích programů, avšak zde končí podobnost ve srovnání s klasickými vzdělávacími programy. Kurzy běžně dostupné jsou zpravidla založené na frontální výuce, kde lektor vede účastníka kurzem a „...*, který přednáší něco, co má naučené, přednáší to pořád dokola*“ a předává potřebné informace účastníkovi za účelem dosažení vzdělávacího cíle. Nastavení průběhu „výuky“ v rámci programu Pokrok je „... *diametrálně rozdílný*“. Rozdílnost spočívá zejména v roli účastníka, který „... *je vlastně prioritní. On je ten, kdo vlastně jako by vede, ... je odborníkem sám na svůj život a sám nachází ty věci, které ho v životě trápí.*“ Účastník je ten, který poskytuje vstupní informace, který objevuje a identifikuje své problémy a následně v rámci jednotlivých modulů hledá za podpory facilitátorů jejich řešení.

Metodicky jsou moduly nastaveny univerzálně a pro „výuku“ jsou vodítkem nikoliv prostředkem. *„Drželi jsme se těch modulů, ale přizpůsobovali jsem to těm potřebám těch lidí.“* V průběhu programu jsou formovány a přizpůsobovány cílové skupině. *„.. ten obsah toho modulu, jednak se musí přizpůsobit vlastně to vysvětlování a ta práce té cílové skupině a tomu, jak je naladěná, jak některým věcem rozumí ...“.* Dalším aspektem, který bylo třeba zohlednit a regulovat v rámci „výuky“ byla rychlost, jak se dané informace účastníkům předávaly, aby nedocházelo k chybné interpretaci těchto informací. *„... museli jsme to hodně zjednodušit a nespěchat.“* *„... nechápou některé principy, tak je potřeba jim to trošku přizpůsobit a pracovat i třeba déle na tom modulu.“* *„stávalo se na základě potřeb těch účastníků, že jsme u některého modulu zůstali déle ...“*

Při zjišťování přínosnosti jednotlivých modulů byl několikrát účastníky zmíněn především modul zabývající se problematikou finanční gramotnosti. Dokládají to následující výroky účastníků. *„Pro mě asi ten finanční.“* *„Tak já si myslím, asi že ty finanční zdroje.“* *„Ale nejpřínosnější pro ně bylo zase takové to dluhové poradenství, a to členění těch peněz ...“* Naopak nejzábavnější modul byl označen ten, jehož součástí byly aktivity spojené s komunikačními dovednostmi. V rámci „výuky“ docházelo k simulacím konkrétních modelových situací, na kterých si účastníci osvojili prvky např. zásad správné komunikace s druhým. *„... a tak jsme si třeba zkusili techniky asertivního chování. A to bylo něco jako co skupinu strašně bavilo.“* *„Mně se líbilo všechno. Když jdeme na pohovor, jak máme komunikovat, jak sedět.“*

Kategorie Rámec „výuky“ ve výsledku přispívá k celistvosti a finální podobě centrálního Profilu programu, jelikož jeho jednotlivé prvky a jejich nastavení jsou šité na míru účastníkům programu. Kategorie se váže k dílčí oblasti výzkumu hledající odpovědi na otázky spojené s hodnocením modulů a obsahem programu Pokrok.

5.1.5 Očima všech

Kategorie **Očima všech** zahrnuje kódy *baví je to, smysluplnost, aktivizace, správná motivace*. Tato kategorie nám přináší informace o tom, jak hlavní kategorii Profil programu vnímali jednotliví jeho účastníci. Ukazuje, jak reagovali na jednotlivé činnosti a prvky programu Pokrok a jaký k nim zaujali postoj.

Spokojenost účastníků se projevila především s některými aktivitami, kterými v průběhu programu procházeli. Jednalo se zejména o aktivity spojené s praktickým nácvikem různých životních situací vyžadující znalost správné komunikace. „*Takže jo, nezábavnější si myslím, že rozhodně byla ta komunikace.*“ „*Nebo jsme zkoušeli i vlastně jako žádat o práci, jak vlastně komunikovat, tak to je strašně bavilo.*“ Program Pokrok byl realizován zážitkovou formou, kdy účastníky „bavilo“ aktivně se zapojovat do společných aktivit, což umocnilo výsledný efekt programu na jeho účastníky a zvýšilo šanci na praktické využití nových poznatků. „*Tak jsme si třeba zkusili techniky asertivního chování. Takže to je hrozně bavilo. A vlastně i nás lektory to bavilo, protože jsme byli součástí prostě těch jednotlivých cvičení.*“ „*Co je ještě hodně bavilo, tak to byly plány komunity. Vytvářeli jakoby projektové záměry na řešení problémů jejich komunity, což bylo taky výborný.*“

Jedním z negativních projevů dlouhodobé nezaměstnanosti u člověka je jeho upadnutí do pasivního stylu života, který se také projevila u účastníků v úvodu programu. „*Na začátku se těm lidem nechtělo, protože člověk je od přírody přirozeně líný. Bojí se něčeho nového.*“ Díky schopnostem facilitátorů aplikovat motivační prvky pro Rámce „výuky“ se účastníci postupně začali aktivně zapojovat do praktických činností. Udělali Pokrok z pasivity do aktivity. Jejich sebe aktivizace byla podporovaná neustálými motivačními prvky, kterými facilitátoři celý průběh vzdělávacího programu prolínali, vedla k pozitivním dopadům celého programu na tyto účastníky. „*Vždycky jsme se snažili tu motivaci udržovat na nějaké hladině. Ty cvičení byli pro někoho výzvou, že musí být jako aktivní. Někteří byli aktivní víc na začátku a někteří třeba potom.*“ Udržovali neustálou pozornost účastníků a vedli je k zapojování. „*Bylo potřeba udržovat motivaci, pozornost, a to se právě dělo tím, že když jsme viděli, že je nějaké téma zajímavé, tak jsme fakt u toho zůstali hodinku a udělali jsme nějaké aktivity jako názorné.*“ Zvolená taktika založená na neustálé motivaci účastníků se začala odrážet v jejich proaktivním přístupu, zvýšenou chutí a odhodlaností k spolupráci a byli více motivováni k aktivitám, což bylo velmi pozitivní efekt na výslednou podobu Profilu programu.

Motivační prvky provázející celý průběh programu vedly k vlastnímu sebepoznání účastníků a jejich sebeaktivizaci. Program Pokrok není klasickým vzdělávacím programem zaměřeným na zvyšování kompetencí ve smyslu doplnění či změnu kvalifikace pro novou profesi. Program Pokrok obsahuje vzdělávací složku, která díky správně zvolenými

motivačními prostředky, dokázala účastníky rozhýbat, což bylo vnímáno velmi pozitivně. „Dle mého názoru, je motivační v tom, že toho člověka nakopne v tom prostě, tak to zkusím, jdu do toho. Vlastně uvědomí si, co by chtěl.“ Do jisté míry byly jednotlivé aktivity „Nikdo nevydrží prostě chodit někam 3 měsíce nebo 2 měsíce, aniž by ho to bavilo, zvlášť když na to není zvyklej.“

Účastní-li se člověk jakéhokoliv vzdělávacího programu, je pro setrvání v něm velmi důležité, aby mu získané informace dávaly smysl a nepovažoval svou účast v něm za ztrátu času. V případě programu Pokroku a jeho specifické cílové skupině účastníků byla smysluplnost rozhodujícím momentem, zda budou pokračovat či nikoliv. „A po třetí, už když tam byli, tak už věděli, že to není hloupost, že rozumí tomu, co my po nich vlastně chceme a co jim vysvětlujeme.“ Účast v programu jim začala připadat smysluplná a uvědomění si této skutečnosti se projevilo na celkové atmosféře zbývajících setkání. Účastníci se na ně těšili a užívali si je. „Nechyběla jsem ani jednou, velká chláma.“ „Prostě bylo to super.“

5.1.6 Co to všem přineslo

Kategorie byla nasycena následujícími kódy *nové poznatky, dovednosti, nové znalosti, vnitřní obohacení, sebejistota, změna chování a myšlení*. Závěrečná kategorie Co to všem přineslo představuje výsledné efekty celého programu, které se projevili jednak v nově nabytých znalostech, dovednostech a poznacích, ale zejména ve změně myšlení a chování účastníků programu Pokrok.

Celý program Pokrok je prostoupen praktickými cvičeními, modelovými situacemi zaměřených na posilování komunikačních dovedností, sebe prezentaci a další měkké dovednosti, které jsou důležité nejen při hledání práce, ale také v každodenních životních situacích. Účastníci zdůrazňovali přínos programu Pokrok právě v oblasti zvýšení sebevědomí a jistoty při jednání s lidmi a při komunikaci „Po účasti v programu Pokrok se má komunikace zlepšila.“ „Tak v závěru toho setkávání už ti účastníci byli prostě velmi komunikativní.“ nebo v oblasti zlepšení sebe prezentčních schopností. „Tady jsem třeba už aj prezentovala před lidma trochu. Je to určitě ponaučný. Určitě jsme se naučili víc mluvit, míň stydět.“ „Dokáží prezentovat sami sebe, přestávají se bát, dokáží se pohybovat ve skupině, což je super.“

Badatelé v průběhu programu řešili konkrétní modelové situace, např. v rámci modulu finanční gramotnosti. Následná konfrontace zjištěných výsledků s reálnou situací účastníků jim přinesla nejen nové znalosti v oblasti rodinných financí, ale přispělo to k jejich uvědomění si současného stavu financí a nastavení rodinného rozpočtu. *„Nejpřínosnější pro ně bylo zase takové to dluhové poradenství, a to členění těch peněz a rozdělování, jako kdyby na zítřek.“* *„Když jsme počítali ty vlastně náklady na bydlení a jaký by měl být ideální ten poměr ve vztahu k jejich příjmům, tak to byla strašně vysoká čísla. A to jsou ty aha efekty, jako si uvědomili, že na tom asi úplně nejsou nejlíp.“* Tento střet s realitou, který badatelé aktivovali vlastním přičiněním, se následně projevil v jejich uvědomění si závažnosti své situace. *„Aha, tak už vím, proč mi nevychází ty peníze nebo proč jako jsem na tom, jak jsem.“* Někteří přijali i radikálnější rozhodnutí. *„Nejpřínosnější? Asi ten finanční. Já nemám jako žádný vzdělání a tím, jak jsme se o tym bavili, tak asi když si to zařídím dneska, tak budu chodit zpátky do školy.“*

Program Pokrok badatelům ukázal, že je možné uspět při hledání bydlení či práce i přes etnickou bariéru, ale je třeba nejdříve pochopit základní pravidla společnosti, jak je lidé vnímají, a naučit se určitým dovednostem, které jsou následně schopni aplikovat v praxi. A oni to pochopili a přizpůsobili tomu své chování. *„A pak chodili za mnou, že říkali, že si sehnali práci třeba.“* Badatelka, která při hledání bydlení několikrát neuspěla, dokázala využít nových znalostí z programu ve svůj prospěch *„Tak ona už dokázala předvídat, co si ten člověk myslí. Já vím, že si myslíte, že jsem Romka, která nebude platit.“* Dokázala argumentovat a po několika neúspěších sehnala bydlení. *„Tak ju vzal. Dotáhla to do konce. Takže to třeba bylo dobré.“* Díky změně chování a nově získaným komunikačním a prezentačním schopnostem účastnice programu nastoupila do práce. *„Já mám o tu práci zájem. Teď si dělám řidičák, protože chci, abych v té práci nebyla na jednom místě, ale chtěla bych postoupit ještě trochu výš. Tak to pojd'te zkusit.“*

Uvědomili si, že chtějí-li se v životě něčeho dosáhnout, je třeba svou tíživou situaci řešit. Na dotaz v osobních plánech *„Které věci by v minulosti změnili? uváděli shodné odpovědi „Dokončit školu.“, což nyní vnímali jako překážku, která jim zabránila v dosažení jejich životních cílů jako např. najít si práci či stabilní bydlení. „Tak změnili to své myšlení a chtěli prostě najednou si dokončit tu školu. Přišli na to, že vzdělání má nějakou tu roli v tom životě a že je důležité třeba pro to, aby se pak posunuli někam dál.“*

Vliv profilu programu se projevoval na změně chování a myšlení nejen u účastníků z řad badatelů programu, ale pozitivně se projevil na myšlení ostatních účastníků výzkumu. Přínos vnímali především ve vlastním obohacením se o nové poznatky a zkušenosti získané v průběhu celého programu Pokrok a to nejen v osobní rovině „*Mě obohatila zkušenost těch lidí, dozvěděla jsem se věci, které jsem nevěděla. To, jak vlastně to mají zpracované. To chování lidí je racionální vzhledem k jejich situaci.*“ „*Mě osobně nejvíce obohatilo to, že jsem mohl trávit ten čas s tou odlišnou cílovou skupinou, takže jsem i poznal nějakou tu jejich kulturu, poznal prostě způsob jejich života. Určitě dokážu mít teď k nim lepší přístup a komunikovat s nimi tak, aby vlastně i jejich přístup byl pozitivnější.*“, ale i v rovině profesní. „*Jsou to zkušenosti těch facilitátorů, kteří si prošli dalším programem. Mají lepší dovednosti, dokáží lépe facilitovat, zase se posouvají o krok dál. Totéž platí o projektových manažerech.*“ Prohloubení dovedností a získání nových zkušeností mohou uplatnit při realizaci budoucích cyklů programu Pokrok a poskytnou tak profesionální pomoc a podporu lidem, kteří spadají do rizikových skupin ohrožených na trhu práce.

5.2 Interpretace dat a závěrečná diskuze

V rámci provedeného výzkumu jsme se zaměřili na evaluaci vzdělávacího programu Pokrok a hledali jsme odpovědi na jednotlivé dílčí výzkumné cíle. V předchozích kapitolách jsme v rámci 6 nově vzniklých kategorií a jedné hlavní kategorie podrobně analyzovali a interpretovali data výzkumu, mezi kterými byly vytvořeny vzájemné vztahy a souvislosti. Na základě provedené analýzy můžeme konstatovat, že podoba hlavní kategorie Profil programu závisí na čtyřech následujících kategoriích: Přišli si na to sami, Průvodci k osobní změně, Správný plán a Rámec „výuky“, které utváří celistvou podobu profilu celého vzdělávacího programu Pokrok. Výsledný Profil programu má následně vliv na hodnocení programu Očima všech a zejména na jeho přínosnost všem účastníkům Co to všem přineslo.

V kategorii Přijdeme si na to sami jsme se věnovali tomu, kdo jsou to badatelé a jaká je jejich role v rámci programu. Specifičnost této role se naplno projevila po prolomení počátečního studu badatelů. Všichni si prošli fázemi vývoje, které i díky homogenosti celé skupiny vedly k jejich uvědomění si nutnosti vlastní iniciativy, jež je základem

a počátečním krokem na cestě k jejich změně. K tomuto poznání z velké části přispěli svými motivačními a facilitátorskými schopnostmi Průvodci k osobní změně. Především se jednalo o zkušené odborníky na sociální oblast a práci s lidmi. Projevili se u nich však i jejich lektorské dovednosti naplňující desatero kvalitního lektora, které byly zpětně ostatními účastníky výzkumu pozitivně hodnoceny. Facilitátoři dokázali vnímat a reagovat na individuální potřeby badatelů a svou lektorskou strategii přizpůsobovali a zohledňovali v Rámci „výuky“ během celého průběhu programu Pokrok. Logická návaznost a autorem nastavený obsah jednotlivých modulů programu Pokrok byla facilitátory dodržována po celou dobu konání programu, co však se měnilo byl způsob a rychlost jejich přednášení a vysvětlování badatelům. Respektovány byly vždy schopnosti a možnosti badatelů, kterým se vše přizpůsobovalo. Oceňována byla zejména praktická cvičení zařazená vždy před samotným teoretickým výkladem daného modulu. Vše bylo vedeno zábavnou, někdy až relaxační formou, z důvodu zajištění či udržování neustálé soustředěnosti a motivace badatelů. Ke kompletní celistvosti Profilu programu Pokrok bylo důležité ze strany organizátorů programu vytvořit také Správný plán. Při organizaci vzdělávacího programu bylo zajištěno profesionální zázemí v lokalitě dostupné pro všechny účastníky. Negativním aspektem zjištěným v rámci výzkumu byla negativní zpětná vazba pronajímatele prostor na zvýšený výskyt a pohyb badatelů z řad romské populace v prostorách hotelu, kde se program konal. Zajímavým postřehem výzkumu však bylo, že i přestože badatelé o této zpětné vazbě věděli, žádný z nich ji nevedl ve svých rozhovorech se zpracovatelem výzkumu a jednotlivé části programu vnímali a hodnotili pozitivně.

Profil programu ovlivňuje reakce a hodnocení jeho účastníků a je třeba se na něj podívat Očima všech. Účastníky program především motivoval k aktivnímu přístupu ke své životní situaci a díky tomu začali jinak pohlížet a přemýšlet. Smysluplnost informací, na které si sami přicházeli, zkoušeli v praxi ihned aplikovat, což se projevovalo v pozitivních reakcích na jednotlivé prvky programu. Bádání je bavilo.

Závěrečným prvkem uzavírající evaluaci programu Pokrok bylo zjištění, Co to všem přineslo. Nejvýraznějším efektem programu, který se na účastnících - badatelích projevil, byla změna v jejich chování, myšlení a přístupu ke své současné nepříznivé životní situaci. Účast v programu Pokrok jim přinesla nové informace z oblastí např. finanční gramotnosti a ukázala jim nové zdroje a možnosti, které mohou aktivně využívat při hledání zaměstnání

a tím se vymanit ze skupiny osob ohrožených na trhu práce. Vše však záleží na jejich odhodlanosti k osobní změně a důslednému dodržování nastavených cílů ve svém osobním plánu.

Provedený výzkum si kladl za cíl zjistit, jak účastníci hodnotí vzdělávací program Pokrok. Toto hodnocení bylo prováděno z různých úhlů pohledu jednotlivých účastníků výzkumu, jednak z řad absolventů programu, tak i ostatních zainteresovaných osob podílejících se na realizaci tohoto programu. Názory všech zainteresovaných stran výzkumu byly velmi přínosné a poskytly komplexní a ucelený pohled na celý program.

V rámci výzkumného šetření jsme dospěli ke stejnému závěru, jaký je uveden v zahraničním výzkumu E. A. Wahler popsaném v kapitole 3.3.1 této práce. Můžeme shodně konstatovat, že je-li struktura programu facilitátory realizována v souladu s moduly originálně nastavenými jeho autorem, a zároveň jsou používány vhodné metody přístupu k účastníkům, je tento program účinný. Vede jeho účastníky k sebeaktivizaci, změně myšlení a vnitřní motivaci, což je především u dlouhodobě nezaměstnaných osob prvním krokem k odstranění bariér, které stojí v jejich cestě k osobní změně a vymanění se z tíživé situace. Program však neodstraní veškeré jejich bariéry, a na to je potřeba myslet. Program není samo spásný a je potřeba s těmi lidmi pracovat i v další fázi jejich osobního rozvoje.

Specifika tohoto vzdělávacího programu, kterými se liší od jiných vzdělávacích programů spočívají zejména ve způsobu vedení, volbě metod a přístupu facilitátorů k badatelům a dále v možnostech zapojení badatelů do rozhodování o nastavení a celkovém průběhu programu. Oproti tomu v tradičním vzdělávacím programu lektor rozhoduje o tom, co bude a co chce účastníky naučit. Nastavuje si svůj obsah programu a dodržuje jeho průběh. Lektor je v předávání informací aktivní a účastníci jsou pasivními příjemci. V Pokroku je přístup odlišný a všechno je o aktivitě účastníků. Lektor zde přijímá jinou roli. Poskytuje správné druhy podnětů a možností, provádí účastníky programem, kteří si pak sami zjistí, co z dané nabídky využijí a potřebují. Stávají se z nich aktivní účastníci svého učení a přijímání nových vědomostí a jsou schopni odkrýt, za pomoci Průvodců svůj skrytý potenciál, protože vzdělávají podle svého vlastního tempa a rytmu se zaměřením na své vlastní konkrétní problémy v daném okamžiku.

Mezi základní podmínky mající vliv na úspěšnost celého programu patří správný výběr kompetentních facilitátorů, kteří jsou schopni a dokáží vést skupinu lidí a mají odborné znalosti z oblasti sociální práce spočívající v práci s lidmi nacházejícími se v tíživé životní situaci. Dále je nezbytné, aby disponovali osobnostními vlastnostmi jako je schopnost empatie, vnímavost či schopnost naslouchat. V neposlední řadě kvalitní facilitátor dokáže reagovat na aktuální individuální potřeby jednotlivce či náladu celé skupiny. Na základě výpovědí účastníků výzkumu lze říci, že facilitátoři programu Pokrok byli odborníky ve svém oboru. Byli mezi účastníky programu velmi oblíbeni. Všichni účastníci je považovali za důležitou součást celého programu, což se opět shodovalo s výsledky zahraničního výzkumu E. A. Wahler, viz kapitola 3.3.1, kde byli dobří facilitátoři zahrnuti mezi pět nejdůležitějších aspektů programu Pokrok.

V průběhu programu nastal jeden negativní prvek, který se projevil v nedostatečném informování účastníků ohledně dodržování nastavených pravidel programu. Účastníci si nesměli brát na setkání své rodinné příslušníky, zejména děti, což bylo v několika případech porušeno a zapříčinilo to negativní zpětnou vazbu od pronajímatele konferenčních prostor směrem k organizátorům programu. Při realizaci následujících programů Pokrok bude nutné přijmout jistá opatření k zajištění bezproblémového průběhu programu. Bude nutné již v úvodu setkání jasně určit pravidla a ujistit se, zda byla správně pochopena. Nezbytné bude dbát i na jejich následném dodržování.

Univerzální nastavení modulů programu Pokrok umožňuje jeho využití nejen v rámci činnosti neziskové organizace Centrum pro komunitní práci východní Morava zabývající se podporou a vzděláváním dospělých osob ohrožených na trhu práce, ale bylo by přínosné a reálné jej využít i v rámci agendy pracovníků samosprávy či státní správy, jejichž součástí náplně práce je mimo jiné např. aplikace aktivní politiky zaměstnanosti či pomoc lidem nacházejících se v tíživé životní situaci.

Ve Spojených státech byl program Pokrok původně také využíván pouze neziskovými organizacemi působící v sociální oblasti, jejichž hlavní náplní byla práce s lidmi v chudobě. Postupně se Pokrok během několika let rozšířil a našel uplatnění v současných sedmi oblastech. Je to především díky univerzálnímu nastavení tohoto programu, jehož potenciál nabízí všestranné využití i na území České republiky. Pozitivní hodnocení a zjištěné dopady programu Pokrok na jeho účastníky z řad nezaměstnaných interpretované

v rámci kategorie Co to všem přineslo, nabízí možnosti jeho vhodného uplatnění například v rámci poradenských programů pro nezaměstnané organizované Úřadem práce. Jedná se o tzv. Job cluby, jejichž cílem je především motivovat nezaměstnané k aktivizaci spojené s hledáním nového pracovního místa. Tyto Job cluby jsou určeny všem uchazečům, kteří chtějí pracovat na svém vlastním rozvoji, chtějí se zdokonalit v sebe prezentaci a získat nové dovednosti a znalosti uplatnitelné v souvislosti s hledáním nového zaměstnání. (Job club, 2018) Program Pokrok výše zmíněné činnosti uchazečům o zaměstnání přináší zábavnou, ale přitom poučnou formou, kde si sami uchazeči identifikují příčiny svých problémů a podílejí se na jejich řešení. Program Pokrok jim dále také poskytuje:

- dospělého, který rozumí potřebám účastníků a jedná jako průvodce napomáhající jim najít vlastní cestu a asistující při řešení jejich konkrétních problémů (Průvodci k osobní změně)
- svobodu aktivně se zapojit do procesu svého vzdělávání a možnost spolupodílet se na modifikaci průběhu a obsahu programu v Rámci „výuky“, který determinuje spolu s ostatními kategoriemi celkový Profil programu
- kvalitní zázemí zohledňující jejich individuální aktuální vzdělávací potřeby - kategorie Správný plán

Pozitivní výsledky hodnocení programu Pokrok potvrzující jeho účinnost projevující se ve změně chování a myšlení jeho účastníků lze v budoucnu využít jako podpůrný podklad v souvislosti s jeho další implementací do různých organizací na území České republiky. Zda se však podaří vzdělávací program Pokrok rozšířit a úspěšně integrovat i do dalších oblastí zabývajících se prací s lidmi v tíživých životních situacích je otázkou, která může být předmětem zkoumání mé další práce.

ZÁVĚR

Bakalářská práce byla zaměřena na hodnocení vzdělávacího programu Pokrok ze strany jeho účastníků.

Oblast vzdělávání dospělých je v současné době velmi aktuálním a diskutovaným tématem. Práce byla zaměřená na vzdělávání dospělých řadících se mezi rizikové skupiny osob na trhu práce. Teoretická část vycházela z obecného vymezení definic spojených s problematikou nezaměstnanosti zahrnující její druhy a způsoby přístupu k ní, včetně vymezení hlavních charakteristik rizikových skupin osob s nízkou uplatitelností na trhu práce. Na obecnou rovinu výkladu dané problematiky navazovaly již konkrétní nástroje jejího řešení, které spočívají především ve způsobech vzdělávání těchto osob s cílem zvýšit jejich konkurenceschopnost na trhu práce. Závěr teoretické části byl již věnován popisu specifické americké strategie Mostů z chudoby, a především vzdělávacímu programu Pokrok, který je svým obsahem a strukturou nastaven na podporu vzdělávání a motivace osob nacházející se v tíživé životní situaci, v případě této práce osob dlouhodobě nezaměstnaných s nízkou kvalitací.

V rámci provedeného kvalitativního výzkumu jsme zjišťovali, jak je vzdělávací program Pokrok hodnocen všemi zainteresovanými účastníky celkově a dále, jak jsou vnímány a hodnoceny jeho jednotlivé části, které zároveň i odpovídaly na dílčí výzkumné otázky. Velmi pozitivně byla hodnocena role facilitátorů, kteří zastávali v programu roli doprovázejícího badatele při hledání řešení a východisek z jejich nepříznivé situace. Projevil se zde především jejich profesionální přístup a osobnostní potenciál, který přispěl k úspěšné realizaci celého programu a pozitivnímu hodnocení ze strany badatelů. Z výsledků dále vyplývá, že praktické nastavení modulů, jejich logická návaznost a možnost jejich individuálního přizpůsobení potřebám účastníků, vedlo badatele k proaktivnímu chování projevující se ve snaze se změnit a začít svou situaci řešit. Program přinesl účastníkům nové poznatky, zkušenosti a praktické informace, které mohou využít při naplňování osobní změny. Vyhodnotili program jako velmi přínosný pro praxi. Odhodlání vrátit se do školy a zvýšit si vzdělání nebo zahájení aktivního hledání nového zaměstnání je projevem úspěšnosti nastavení celého programu Pokrok a v pozitivním hodnocení se shodovali i všichni jeho účastníci.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- 1) BUCHTOVÁ, Božena, Josef ŠMAJS a Zdeněk BOLELOUCKÝ, 2013. *Nezaměstnanost*. 2. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-4282-3.
- 2) ČERVINKA A KOLEKTIV AUTORŮ, Tomáš, 2009. *ZAMĚSTNÁVÁNÍ občanů se zdravotním postižením, důchodců, mladistvých a studentů, absolventů škol, žen a dalších kategorií*. 4. Praha: ANAG. ISBN 978-80-7263-529-0.
- 3) DEVOL, Philip E., 2013. *Getting Ahead in a Just-Getting'-By-World*. Third edition. Highlands, Texas: aha!Process. ISBN 9781934583692.
- 4) WAHLER, Elizabeth A., 2016: A Group-Based Intervention for Persons Living in Poverty: Psychosocial Improvements Noted among Participants of “Getting Ahead in a Just-Gettin’-by World”, *Social Work with Groups*, DOI: 10.1080/01609513.2016.1188750
- 5) JINDRA, Ines W. a Michael JINDRA, 2016: Connecting Poverty, Culture, and Cognition: The Bridges Out of Poverty Process, *Journal of Poverty*, DOI: 10.1080/10875549.2016.1204644
- 6) KROHE A KOL., Petr, 2014. *Mosty z chudoby ve středoevropském prostředí*. Přerov: Centrum pro komunitní práci. ISBN 978-80-87809-26-6.
- 7) MAREŠ, Petr, 2002. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. 3. vydání. Praha: SLON. ISBN 80-86429-08-3.
- 8) MATOUŠEK A KOL., Oldřich, 2008. *Metody a řízení sociální práce*. 2. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-502-8.
- 9) MIKEŠKA, Josef a Michal LÉVY, 2013. *Pokrok-změňte přžívání v plnohodnotný život: Budování zdrojů pro lepší život*. ISBN 978-1-938248-30-6.
- 10) MUŽÍK, Jaroslav, 2010. *Řízení vzdělávacího procesu*. Praha: Wolters Kluwer ČR. ISBN 978-80-7357-581-6.
- 11) PAYNE, Ruby K., Philip E. DEVOL a Terie Dreussi SMITH, 2010. *Bridges out of poverty*. Revised edition. Moorabbin, Victoria: Hawker Brownlow. ISBN 9781741708837.
- 12) PRŮCHA, Jan, 2014. *Andragogický výzkum*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-5232-7.

- 13) RUSMICOVÁ, Lada a Jindřich SOUKUP, 2002. *Makroekonomie*. 3. doplněné vydání. Praha: Melandrium ISBN 80-86175-24-3.
- 14) ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ, 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál. ISBN 9788073673130.

Internetové zdroje

- 15) *Aha!Process, Inc* [online], ©2018. [cit. 2018-01-20]. Dostupné z:
<https://www.ahaprocess.com/>
- 16) Analýza vývoje zaměstnanosti a nezaměstnanosti v 1. pololetí 2017. MPSV. *Integrovaný portál MPSV* [online]. [cit. 2018-02-19]. Dostupné z:
https://portal.mpsv.cz/sz/politikazamest/trh_prace/rok2017p1/anal2017p1.pdf
- 17) Evropský sociální fond v ČR. www.esfcr.cz [online]. [cit. 2018-02-15] Dostupné z:
https://www.esfcr.cz/detail-clanku/-asset_publisher/BBFAoaudKGfE/content/evropsky-socialni-fond-v-cr
- 18) Informace o nezaměstnanosti v České republice k 31.12.2017. MPSV. *Integrovaný portál MPSV*. [online]. 2017 [cit. 2018-21-02]. Dostupné z:
<http://portal.mpsv.cz/sz/stat/nz/mes>
- 19) Jindra, M. & Jindra, I.W. Soc (2016) 53: 634. <https://doi.org/10.1007/s12115-016-0077-6>
- 20) Job club. MPSV. *Integrovaný portál MPSV*. [online]. [cit. 24-4-2018] Dostupné z:
<https://portal.mpsv.cz/sz/obcane/jobclub>
- 21) OECD: Unemployment. In: Organisation for Economic Co-Operation and Development [online]. © 2016 [cit. 2016-19-11]. Dostupné z: <https://data.oecd.org/unemp/long-term-unemployment-rate.htm>
- 22) Operační program Zaměstnanost 2014-2020, 2015. Praha. [online] [cit. 2018-02-15] Dostupné z: <https://www.esfcr.cz/operacni-program-zamestnanost/-/dokument/799029>
- 23) O projektu. www.mostyzchudoby.eu [online]. ©2012 [cit. 2018-02-15]. Dostupné z:
<http://www.mostyzchudoby.eu/o-projektu>
- 24) Pololetní statistiky absolventů škol a mladistvých v evidenci ÚP. MPSV. *Integrovaný portál MPSV*. [online]. [cit. 21-2-2018] Dostupné z:
<https://portal.mpsv.cz/sz/stat/abs/polo>

- 25) Postavení zaměstnanců nad padesát let na trhu práce. STEM. www.equalcr.cz [online] © 2006 [cit. 2018-02-19]. Dostupné z:
http://www.equalcr.cz/files/clanky/532/Postaveni_zamestnancu_nad_50_let.pdf
- 26) Realizační plán programu Záruky pro mládež České republiky. 2014. [online] [cit.2018-02-16] Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/17909/plan_programu.pdf
- 27) Sirovátka, Tomáš, 2014. *Řešení nezaměstnanosti po česku: 16 až 20 miliard na dávky a necelé 3 miliardy na aktivní politiku zaměstnanosti. Sociální práce*. [online]. 14(1) [cit. 2018-02-16]. ISSN 1805-885x. Dostupné z:
http://socialniprace.cz/soubory/sp1_2014_web-151202114855.pdf
- 28) Strategie politiky zaměstnanosti do roku 2020. *Integrovaný portál MPSV*.
www.portal.mpsv.cz [online] [cit. 2018-02-19]. Dostupné z:
http://portal.mpsv.cz/sz/politikazamest/strateg_zam_2020
- 29) Tisková zpráva: APZ pomáhá zvyšovat zaměstnatelnost uchazečů z rizikových skupin, 2005. www.mpsv.cz [online] [cit. 2018-02-15] Dostupné z:
<https://www.mpsv.cz/files/clanky/102/210205b.pdf>.
- 30) Tisková zpráva: OP Zaměstnanost pomáhá konkrétním lidem, 2018. www.mpsv.cz [online] [cit. 2018-02-15] Dostupné z:
http://portal.mpsv.cz/upcr/media/tz/2018/02/2018_02_07_tz_op_zamestnanost.pdf
- 31) WAHLER, Elizabeth A., 2015. Getting Ahead in a Just-Getting'-By-World: Program Evaluation Results. [online]. © 2018 [cit. 2018-01-19]. Dostupné z:
<http://www.ahaprocess.com/solutions/community/getting-ahead/>

Zákon

- 32) ČESKO. Zákon č. 435 ze dne 13.května 2004 o zaměstnanosti. In: Sbíрка zákonů České republiky. Dostupný také z:
https://portal.mpsv.cz/sz/obecne/prav_predpisy/akt_zneni/ZAKON_O_ZAMESTNANOSTI_OD_1_1_2018.PDF

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

CpKP VM Centrum pro komunitní práci východní Morava

OPLZZ Operační program lidské zdroje a zaměstnanost

OPZ Operační program Zaměstnanost

APZ Aktivní politika zaměstnanosti

MPSV Ministerstvo práce a sociálních věcí

ÚP Úřad práce

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek č. 1: Devět zdrojů

Obrázek č. 2: 11 hlavních zdrojů

Obrázek č. 3: Mentální model chudoby

Obrázek č. 4: Rámec programu Pokrok

Obrázek č. 5: Výsledky analýzy konstruktů psychosociální pohody u podskupiny
rozčleněné dle pohlaví

Obrázek č. 6: Model kategorií

SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

Graf č.1: Vývoj míry nezaměstnanosti a podílu nezaměstnaných osob v letech 2007 - 2017

Graf č.2: Pololetní statistiky absolventů škol a mladistvých v evidenci ÚP v období 2014 - 2017

Tabulka č. 1: Procentuální podíl OZP z celkového počtu uchazečů o zaměstnání v období 2015 - 2017 - vlastní zpracování

Tabulka č. 2: SWOT3 analýza - osoby 50+ na trhu práce - vlastní zpracování

Tabulka č. 3: Nepsaná pravidla ekonomické třídy - vlastní zpracování

Tabulka č. 4: Přehled absolventů programu Pokrok - zahraniční výzkum - vlastní zpracování
Tabulka č. 5: Výzkumný vzorek